

หนังสืออ่านกวีนิพนธ์

จากเกียรติ ทำวมาลิวราชว่าความ

สำหรับชั้นมัธยมปีที่ ๒

กระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสืออ่านกวีนิพนธ์

คำกลอนรวมเกียรติ์ ตอนทำวมาดีวราชว่าความ

พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๑

สำหรับชั้นมัธยมปีที่ ๒

★★★★★

พิมพ์ครั้งที่สิบเก้า ๓๐,๐๐๐ เล่ม

พ. ศ. ๒๔๙๒

ปกกระดาษราคาเล่มละ ๐.๖๐ บาท

(ห้ามขายเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้)

พิมพ์จำหน่ายที่โรงพิมพ์คุรุสภา

ปากคลองบางลำพูบน พระนคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

คำนำ

(แต่พิมพ์ครั้งแรก)

ก ๐๑๓๑๐ ก. ๑

หนังสือฉบับนี้ เป็นหนังสือที่กรมศึกษาธิการได้
จัดพิมพ์ขึ้น เพื่อให้เป็นหนังสืออ่านประกอบประโยชน์
แก่การศึกษาทางหนึ่ง มีหลายเรื่องในพวกเดียวกัน
จัดเป็นสำรับหนึ่ง ให้ชื่อว่า “แบบสอนอ่านกวีนิพนธ์”
เพราะเป็นหนังสือที่ท่านกวีแต่เก่าก่อนได้ร้อยกรองไว้ด้วย
ถ้อยคำอันไพเราะ ได้เลือกที่โวหารและวิธีประพันธ์
แปลก ๆ ถัดตัดตอนมาพิมพ์ขึ้นเฉพาะเป็นเล่มเล็ก ๆ
เพื่อให้บรรดาแก่นักเรียนที่จะชอหาไปเล่าเรียน และ
ได้ตั้งใจตรวจอักษรและวรรคตอนโดยกวัดขัน อาจารย์
จะใช้สำหรับให้นักเรียนหัดอ่านก็ได้ ให้เรียนศัพท์ก็ได้
บอกให้เขียนหรือเลือกใช้เป็นแบบฝึกหัดไวยากรณ์ฝึกหัด
การย่อความเรียงความในการแต่งหนังสือก็ได้ ทั้งจะเป็น
เครื่องบำรุงความรู้ให้เจริญกว้างขวาง คือเมื่อมีหนังสือ
อ่านหนังสือเรียนมากอย่าง นักเรียนก็จำต้องได้เห็นมาก
ได้ชินมากไปตั้งแต่เวลาเล่าเรียน แต่ให้สั้ให้ถือเอา
เป็นแบบเรียนแต่เฉพาะฉบับที่ กรมศึกษาธิการได้จัด

พิมพ์ขึ้น เพราะเจ้าพนักงานต้องตรวจเก็บพิมพ์เสมอ
 ทุกๆ คราวที่จะส่งพิมพ์ จึงจะยอมให้เป็นฉบับสำหรับ
 เล่าเรียน ห้ามมิให้นักเรียนทั้งหลายใช้หนังสือเรื่อง
 เดียวกันซึ่งไม่ได้พิมพ์ด้วยคำสั่งของกรมศึกษาธิการ อัน
 กรมศึกษาธิการไม่ได้รับรองว่าถูกต้องนั้น เป็นฉบับเรียน
 เป็นอันขาด.

กรมศึกษาธิการ

วันที่ ๑ สิงหาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕)

วิสุทธสุริยศักดิ์

อธิบดี

คำแนะนำพิมพ์ครั้งที่เก้า

การพิมพ์ครั้งนี้ ได้ย่อความเรื่องข้างต้นพอให้นักเรียน
 ทราบติดต่อกับตอนที่เรียนและแปลศัพท์ที่ยากไว้ให้ด้วย.

กองตำรา กรมวิชาการ

กระทรวงธรรมการ

๖ พฤษภาคม ๒๔๔๖

เค้าเรื่อง

ท้าวมาลีวราช เจ้าแห่งหมู่คนธรรพ์ในเขายอดฟ้า เป็นพรหมสี่หน้า พ่ท้าวจตุรพักตรพิมานบุตศกัณฐ์ จึงนับเป็นญาติทศกัณฐ์ชั้นปู่ ได้พรพระอิศวรให้มาจาสิทธิ เช่นแข่งผู้ใดก็เป็นไปตามแข่ง. ครึ่งหนึ่ง เมื่อทราบว่ พระอิศวรให้ตะบองเพชรแก่อสุรพรหม กับทั้งพรที่ไม่แพ้ฤทธิ์ใครๆ ก็ตกใจ เพราะเห็นว่าอสุรพรหมเป็นพาล จะทำลายโลกเสีย จึงทูลแนะนำพระอิศวรถึงทางที่จะแก้ไข ก็ได้ รับพระขรรค์และพรไป ให้ท้าวอัชบาลผู้เป็นปู่พระราม พรนั้นคือให้พระขรรค์ชนะตะบองเพชร ท้าวมาลีวราชกับท้าวอัชบาลจึงเป็นสัณพັນมิตรกันตงแต่เนิ่น ตามคำที่ท้าวมาลีวราชกล่าวรับว่า “อันปู่เขากับกูเป็นสหาย เพื่อนตายรักใคร่กันหนักหนา”

พระรามต้อง เนรเทศ จากเมือง และถูกบังคับให้บวช เป็นฤาษีในป่าหิมพาน พระรามมีนางสีดาผู้เป็นเมีย และพระลักษมณ์ผู้น้องตามไปปฏิบัติ. ทศกัณฐ์ได้ลักนางสีดาไปไว้ในลงกา พระรามกับพระลักษมณ์ติดตามไป ได้กองทัพวานร เป็นกำลัง ยกไปลงกา รบฆ่าพวกพ้อง วงศ์ญาติทศกัณฐ์เสียเป็นอันมาก คราวที่เสียท้าวสัทธาสูร กับวิรุญจำบังแล้ว ทศกัณฐ์จึงคิดพั้งท้าวมาลีวราช ต่อไป.

รามเกียรติ์ ท้าวผาดูรวาความ

บัดนั้น ฝ่ายสารณทูตยักษ์ เห็นสองพระยาอสูร
สุดสิ้นชีวบรรลพ ทั้งหม่อมม้ารถคชพล จะเหลือแต่สักตน
ก็หาไม่ ความกลัวดังจะตื่นแผ่นดินไป ก็พากันเข้าไป
ลงกา

ครั้นถึงน้อมเศียร บังคมทูล ท้าวราพณาสูรยักษา
ว่าพระสหายร่วมชีวา กับพระนัดดาฤทธิรอน ยกพลออกไป
ปรณรงค์ ด้วยองค์พระรามทรงศร สองกษัตริย์กับพวก
พลากร วานรฆ่าเสียเหตกลาญ บัดนี้อริราชไพร่ เลิกหมู่
โยธิตวยหาญ ให้สนั่นครั่นครั่นสุธาธาร ก็นไปสถาน
ทัพมั่น

เมื่อนั้น ทศเศียรสุริยวงศ์รังสรรค์ แจ่งข่าวเร้าร้อน
ดังเพลิงกัลป์ กุมภภัณฑ์หนึ่งจึงตะลึงไป ให้คับแค้นแน่น
ในอุรา จะหาใจออกมามีใครได้ ไม่ออกโอษฐ์บริหาร
ประการใด ก็เข้าไปในปราสาทจุ

ตลอดคัลงเหนือบัลลังก์อาสน์ พระกรกำยนลาภ
 ยักษ์ แสนทุกซ์แสนทวยแสนทวี อสุรีครวญคร่ำรำพัน
 เสียดายสมเด็จพระสหาย เลิศชายลือชื่อทั่วสวรรค์ ทั้ง
 นัตดาป่านดวงชีวัน ชาณฤกรรจ์ในการชิงชัย เสียแรงที่รู้
 เวทมนตร์ กำบังตาหายตนไปได้ มาแพ้ฤทธิ์ไพร่กบิไพร
 ตั้งไซ้สุรชาติกษัตรา ออกเอ๋ยไอ้ว่าแต่วันนี้ แสนทุกซ์แสนที่
 จะปริกษา ตัวกูผู้กอบด้วยศักดา ก็เอกราในกิจที่คิดการ
 เล็งหาไม่เห็นสุริยวงศ์ ซึ่งอาจองจะออกไปหักหาญ สุด
 หวังดั่งวายุชลธาร สุดประมาณที่จะหมายสิ่งใด แต่ผุดลุก
 ผุดนั่งไม่นิทรา อสุราทอดถอนใจใหญ่ จนตราบเท่าแสง
 ทองโอไฉหัย เรื่องไรในฝันอัมพร

จึงคิดได้ว่าทำวมาลี สถิตที่ยอดฟ้าสิงขร เป็นพระ
 อัยยกาฤทธิรอน ทรงเดชขจรหมี่มา จะว่าสิ่งใดก็ประสิทธิ์
 ดั่งเหล็กเพชรลิขิตแผ่นผา พระองค์ดำรงในสัตยา แม้น
 ไกรราชักแข่งผู้ใด ก็เป็นตามบัญชาพจนารถ จะเคลื่อน
 คลาดไปนั้นหาไม่ กุจะให้ไปเชิญภูวนาย มายังพิชัยลงกา
 แล้วจะกล่าวโทษรามลักษมณ์ เป็นว้วพันหลักเอบว่า ให้
 พระองค์กริ้วโกรธโกรธา จะพรรณนาแต่เดิมให้ฟัง ที่คำ
 ฤกรรจ์จะสรรโล่ จะจัดให้เป็นข้อหน้าหลัง ซึ่งตัวกูผิดจะ

ปิดบัง ผังแฝงแจ้งไปให้เห็นดี พระองค์ก็จะเชื่อว่า
จะแข่งด่าลักขมณณ์รามทั้งสองศรี ฝ่ายว่าอริราชไพรี นานา
จะม้วยชีวัน

คิดแล้วสระสรงทรงเครื่อง อร่ามเรื่องพรรณราย
นายฉันท เสด็จย่างเชิงจรจรล ออกพระโรงคัดโอฬาร

พร้อมหมู่เสนาพฤตมาตย์ กวี่ราชสุริยวงศ์พงศา
จึงมีพระราชบัญชา สั่งสองนัดดาอสุรี นนยวิกวายุเวก
จงรีบไป ยังไศลยอดฟ้าคีรีศรี ทูลพระอัยยกาธิบตี ว่า
บัดนี้ลงกาพระนคร มีมนุษย์ชื่อว่ารามลักขมณณ์ พี่น้อง
อีกอักขาศุสสมร คุมกบไยธาพลากร มาราณรอนรบรุก
บุกบัน เคี้ยวฆ่าสุริยวงศ์พรหมาน บรรดัลลัญสน์ชีพอาสัญ
ข้าศึกยิ่งอีกขึ้นทุกวัน เชิญพระทรงธรรมเสด็จมา

เมื่อนั้น นนยวิกวายุเวกยักษา รับสั่งถวายบังคมลา
ก็ออกมาจากท้องพระโรงชัย

ครั้นถึงที่อยู่อสุรี จึงสั่งขุนพาชีนายใหญ่ เร่งผูก
สินธพมโนมัย ที่เดินได้โดยทางอัมพร

บัดนั้น จึงขุนอาชาชาญสมร รับสั่งหลานท้าวยี่สิบกร
ก็รีบจรไปโรงพาชี

จึงผูกอนันตสิงหาสน์ อันร้ายกาจดังพระยาราชสีห์
ทั้งเมฆมาลาตัวดี มีพยสตั้งม้าพระสุรียา ประดับเครื่อง
เรื่องรองด้วยกุดั่น ใบโพธิ์สุวรรณห้อยหน้า สองหูฟัวว
รจนา งามสง่าลำพองค่นองฤทธิ์ ก็เสร็จตามพระราช
บรรหาร หลานเจ้าลงกาประกาศิต ประทับ กับเกย
แก้วขวลิต คอยสองทรงฤทธิ์เสด็จจร

เมื่อนั้น นนยวิภายูเวกชาญสมร ครั้นเสร็จซึ่ง
ผูกอัสตร ก็กราบกรานมาสร่งวาริน

สององค์ชำระสระสนาน สุกนธธารหอมฟุ้งจรุงกลิ่น
สนับเพลาเชิงรูปนาคิน ภูษาทรงจำวับินท์พื้นแดง ต่าง
ทรงชายแครงชายไหว ฉลององค์อำไพเครื่องแย่ง ตามทิศ
ทั้บทรวงลายแทง สั้งวาลเพ็ชรลูกแดงชิงดวง พาหุรัต
ทองกรม้งกรพัน ชำมรงค์เรือนสุบรรณรุ่งร่ง บั้กจุทา
มณเฑียรดอกไม้พวง ห้อยห้วงกุนทลกรรเจียกจอน งามองค์
งามทรงงามสง่า ดั่งบุตรีพระยาไกรสร ยุรยาตรวาดชาย
กราบกร ไปขึ้นอัสตรมโนมัย

ม้าเอยสองม้าทรง ฤทธิ์รงค์เดินโดยอากาศได้ เชื้อ
สินธพชาติอาชาไนย ขี่ไล่ทันลมบรรลัยกาล ยกหูชูหาง
เร่รื่อง แผ่นผืนลำพองค่นองหาญ ผูกเครื่องเนาวรัตน์

ชัชวาล เบาะอานดูเอี่ยมสะอาดตา ยกเท้าก้าวถึบ
ทะยานหยัด ลัดนิ้วลอยในเวหา เร็วเพียงลมพานพัดพา
ตรงไปขอดฟ้าคีรี

ครั้นถึงลงจากอัสตร บทจรตามกันทั้งสองศรี ขึ้น
เผ้าอัยยกาธิบดี ในที่ไพชยนต์อลงการ

จึงน้อมเศียรเกล้าบังคมทูล นเรศรขอดพ้ามหาสถาน
บัดนี้ทศเศียรขุนมาร ผู้เป็นหลานรักร่วมช้วน ใช้เข้ามาเผ้า
เบื่องบาท พระอัยยกาธิราชรังสรรค์ ด้วยมนุษย์พี่น้อง
ชาญฉกรรจ์ นามนั้นชื่อว่ารามลักษมณ์ ยกพวกโยธาพลาก
ข้ามมหาสาครมาหาญหัก อาจองทะนงใจนัก ข้าสุริยวงศ์
ยักย้วยขนม ยังเหลือแต่องค์พระนัดดา จะรบราฆ่าศึก
นั้นขัดสน ไพรฟ้าประชากรก็ร้อนรน เห็นจะอับจนเสีย
ครั้งนี้ ขอเชิญเสด็จไปปกเกล้า แก่เผ้าพันธุวงศ์ยักษ์
จะได้เป็นเอกสอสุรี ด้วยเดชภูมิอันศักดิ์ดา

เมื่อนั้น ท้าวมาลีราชนาถ ได้ฟังทั้งสองกุมาร
ผ่านฟ้าฉณสนเท่ห์ใจ นิ่งอยู่เป็นครู่แล้วตรัสถาม อัน
ลักษมณ์รามพี่น้องเป็นไหน เขาอยู่ถิ่นฐานบ้านเมืองใด
สุริยวงศ์ พงศ์ไหนจึงอาจนัก อันทศเศียรอสุรี ฤทธิ
ปราบได้ทั้งไตรจักร ถึงเทวินอินทร์พรหมมัยักษ์ ก็เกรง

ศักดิ์เดชกุ่มภันท์ ทั้งกรุงลงกามหานิเวศน์ พระสมุทร
เป็นเขตต์คู่กัน กว้างลึกล้อมรอบเป็นขอบคัน ข้าศึกนั้น
ข้ามไปอย่างไร เขารู้เดินน้ำดำดิน เหาะบินมาได้หรือไฉน
สาเหตุเภทพาลประการใด จึงตั้งใจเกี่ยวฆาตรวิ

เมื่อนั้น นนยวิภวายุเวกษักษ์ น้อมเศียรสนอง
พระวาทิ อันทักขมณเฑรมพิน้องทั้งสองนั้น เป็นหน่อ
ท้าวทศรถรัชชาญ หลานท้าวอัมบาลรังสรรค์ เรื่อง
ฤทธิ์ไกรตั้งไฟกลัป์ ได้ผ่านเขตต์ขัดต์อยุธยา ทั้งสอง
ออกมาทรงพรต บวชเป็นดาบสอยู่ในป่า วันหนึ่งจึง
เจ้าลังกา ผ่านฟ้าไปเที่ยวพนาลี พระองค์พบนางที่
กลางดง ทรงนามลี้ตามารศรี พ่อแม่ลูกผัวก็ไม่มี อสุรี
จึงรับเอามาไว้ ที่ในตำหนักสวนขวัญ มิได้ผูกพันพิสมัย
อันซึ่งมนุษย์วุฒิไกร พี่น้องหยาบใหญ่ทั้งสองคน มิฤทธ
แต่ด้วยศรศิลป์ ไม่ดำดินบินได้ในเวหน คุมหมู่วานร
เป็นพล จองถนนข้ามมหาสมุทรมา ว่าเป็นผู้สืดา
นางลักษณ รุมโรมโหมหักยักษ์ฆา ฆ่าพระญาตึงวงศ์มรณา
ผ่านฟ้าจึงได้ปราณี

เมื่อนั้น ท้าวมาลีวราชเรื่องศรี ได้ฟังจึงกล่าววาทิ
ในที่ท่าม กลาง คนธรรพ์ ซึ่งว่า รามลักขมณเฑ เป็นนั้ดดา

ท้าวมาลิวราชาว่าความ

๓

ท้าวมหาอักษบาตรังสรรค์ เห็นจริงด้วยเป็น วงศ์เทวัญ
บุกบันมาได้ถึงเมืองมาร อันนอกกว่านี้ไม่มีใคร ซึ่ง
เรื่องฤทธิไกรห้าวหาญ เว้นไว้แต่เหล่าอักษบาตร จึงอาจ
ผลาญสุริยวงศ์พรหมา อันปู่เขากับปู่เป็นสหาย เพื่อน
ตายรักใคร่กันหนักหนา ก็สิ้นชีวลัยไปเมืองฟ้า แต่
ลักษณะร่ามเกิดมากู้ไม่รู้ ด้วยฟังจะจำเรียววัย ทางไกล
ต่างคนต่างอยู่ นานแล้วไม่ได้ไปเยี่ยมดู สุริยวงศ์ใน
กรุงอยุธยา อันเหตุซึ่งเกิดสงคราม ลูกถามเคี้ยวเชิญ
เช่นฆ่า เป็นต้นด้วยหญิงที่ได้มา จึงพาให้ผิดใจกัน กจะ
ไประงับทั้งสองฝ่าย ให้หายซึ่งเคียดเคียดฉันท์ จะว่า
กล่าวเป็นกลางทางธรรม ให้เป็นพันธมิตรกันสืบไป

ตรัสแล้วจึงมีบัญชา สั่งมหาเสนาผู้ใหญ่ จงเตรียม
พลสกลไกร กจะไปลงกาธานี้

บัดนั้น จึ่งมหาเสนาทั้งสี่ รับสั่งพระองค์ทรงฤทธิ
ถวายอัญชลีแล้วออกมา

เกณฑ์เป็นกระบวนพยุหยาตรา สำหรับเดินอากาศ
เวหา เหล่าพลคนธรรพ์เสนา เป็นกองหน้าให้น้ำเสด็จจร
ถัดมาพวกพฤกษเทเวศ อันเรื่องเดชสถิตในสังขร ถัดมา
โยธาวีชาธร กรถือ ทิวธงอลงการ กองขวาโยธา

คณาครุฑ ฤทธิรศกต์ดากล้าหาญ กองซ้ายนาคาใน
บาดาล ถือบุษบาบานทุกตน กองหลังนั้นเหล่ากนิษฐ
เพียบพร้อมอัมพรสับสน ล้วนถือทิพย์มาศโกมล รถพล
เสร็จพร้อมตั้งบัญชา

เมื่อนั้น ท้าวมาลีวราชนาถ ครั้นเสร็จซึ่งจัดโยธา
เสด็จมาเข้าที่สงขล

ให้ไขท่อนทิพย์อินดาด สุหร่ายมาศไปรยปราย
ตั้งสายฝน ทรงสุคนธรสเสาวคนธ์ ประปนเรณูสุมาลี
สนับเพลา รายพลอยแวววาว ภูษาขาว เชิงรูปราชสีห์
ชายไหวชาย แกร่งเครื่องมือ ฉลององค์ขาวขจีฉลุลาย
ตามทิศทัพบรวงดวง กุดั่น สักวาถรรณมรกดสามสาย
พาหุรัดทองกรม้งกรกลาย ชำมรงค์เพชรพรายอรชร ทรง
มหามงกุฏเนาวรัตน์ กรรเจียกจอนจรัสประกัสสร จับ
พระขรรค์แก้วฤทธิรอน กรายกรมาชนพิชัยรถ

รถเอยรวนิมาน กองกำแก้วประพาลอลงกต ห้ายอด
หน้าบันเป็นหลั่นลด ช่อฟ้าช้อยชดบะราลี เทียมด้วย
พลาหกตัวคณอง ลำพองเพียงพระยาราชสีห์ พาแผ่น
อากาศด้วยฤทธิ สารถีนั่งหน้าประณมกร เครื่องสูง
ครบสังกรชิงรัตน์ กรรภิรมมยุรฉัตรประกัสสร ปิ่น้อง

ท้าวมาลีวราชว่าความ

๕

กลองแห่แตรงอน อัมพรสนั่นครุฑจิต งามทรงดั่งองค์
เทวา อันเสด็จลงมาจากดุสิต งามรถเพียงรถพระ
อาทิตย์ งามพลแข่งฤทธิ์กันเหาะไป

ลอยลือปลิวมาในอัมพร ข้ามมหาสาครกว้างใหญ่
ไกลถึงลงกากรุงไกร ภูวนายถวิลจินดา ครั้นจะไป
เมืองยักษ์ พระรามพระลักษมณ์จะกังขา แม่นจะไป
ข้างทัพอยุธยา ทศพัศตย์รักษาจะน้อยใจ จำจะหยุดอยู่
แต่ที่รบ ตามชนบัตว์เป็นผู้ใหญ่ จะหามาสมรภูมิชัย
อย่าให้นินทาเป็นราคะ

คิดแล้วจึงส่งคนธรพ์ อันเป็นนายม้าสารให้
ขับรถคันนี้ ลงที่ฟ้างพื้นสุธาธาร

เมื่อนั้น นนยวิกวายุเวกใจหาญ เห็นพระองค์ผู้
วงศ์พรหมาน ไม่เข้าราชฐานลงกา สององค์ก็ข้ามในมัย
อันเรื่องฤทธิ์ไกรเกล้าเกล้า รีบเร่งไปตามมรรคา เข้ามา
ยังราชธานี

ครั้นถึงลงจากอัสดร บทจรตามกันทั้งสองศรี ขึ้น
เฝ้าพระยาอสุรี ยังที่ปราสาทพรายพรหม

จึงน้อมเศียรเกล้าบังคมทูล ท้าวราพณาสุรรังสรรค์
เข้าไปเฝ้าองค์พระทรงธรรม ยังบรรพตยอดฟ้าสุราลัย

กราบทูลกล่าวโทษลักษณะมณเฑียรบาล ขกข้อเนื้อความขึ้นให้ใหญ่
พระอัยยกาผู้ปรึกษาไว้ ถ้ามได้ถึงพวกบัจจามิตร ข้าทูลว่า
วงศ์อชบาล ท้าวมีบรรหารประกาศิต ว่าลักษณะมณเฑียรบาล
เป็นหลานร่วมชีวิต ของสหાયรักสนิทกับภูมิ บัดนี้
พระองค์เสด็จมา ไม่เข้าลงกาบุรีศรี ตั้งอยู่แต่นอกธานี
ในที่ที่รณรงค์กัน

เมื่อนั้น ทศเศียรพงศ์พรหมรังสรรค์ พึงสองกุมาร
รำพัน ให้หวาดหวั่นสะดุ้งพระทัยนัก อันพระอัยยกา
ทรงสัตย์ สารพัดรอรู้อุเลหมหลัก ถึงมาตรตัวกูเป็น
หลานรัก ผิดแล้วไหนจักเมตตา จะว่าแต่สุจริตไป
ตามใครชอบผิดไม่คิดหน้า จะรีบไปเฝ้าเบื้องบาทา องค์
พระอัยยกาทรงฤทธิ์ จะได้กล่าวโทษเป็นใจทักก่อน ทูล
ข้อเนื้อความที่ก่อกวน ให้เห็นชัดแต่ฝ่ายบัจจามิตร พระองค์
ก็จะคิดปราณี ตริแล้วจึงมีบัญชา สั่งเปาวนาสุรยักษ
จงเตรียมรถแก้วรูจี กับหมู่โยธีพร้อมกัน ตัวจะไปเฝ้าบาท
พระอัยยกาธิราช รังสรรค์ เชิญเสด็จ พระองค์ทรงธรรม
ให้ยกพลขันธเข้าลงกา

บัดนั้น จึงเปาวนาสุรยक्षा รับสั่งถวายมังคละ
ออกมาจากท้องพระโรงชัย

ท้าวมาลีราชว่าความ

๑๑

จัดพวก^๕รพลทวยหาญ แสนเสนา มารน้อยใหญ่
เทียมทั้งรถแก้วแววไว ตามในบัญชาอสุรี

เมื่อน^๕นั้น องค์ท้าวสิบพัคค์รัย^๕กษี สรรสงครามเครื่อง
บุรี^๕ มาชน^๕นรณมณ^๕อลงการ

จึงให้^๕เคลื่อนพลพลไกร จากพิชัยสงครามราชฐาน
เสียด^๕ประโคนไกรมครัน^๕สุธาธาร พลมารแห่เห่นแน่นมา

ครัน^๕ถึงจึงขับ^๕ประทักรัณ^๕ ไปสิ้นสามรอบเวียนขวา
ให้^๕หยุดรถแก้วแววฟ้า เบื้องซ้ายอัยยกาทรยศ แล้ว

ถวาช^๕รูปเทียนดอกไม้^๕มาศ บุษบา^๕เบื่องบาท^๕บงกช ไปรย
ปราช^๕สุคนธ์อัน^๕รณรส น้อม^๕เศียร^๕ประณต^๕ด้วย^๕ยินดี ทูลว่า

พระองค์ทรง^๕เดช มาโปรด^๕เกศ^๕สุริย์วงศ์^๕รัย^๕กษี อยู่ไยแต่^๕นอก
บุรี^๕ เชิญ^๕เสด็จ^๕ภูมิ^๕เข้า^๕เวียงชัย

เมื่อน^๕นั้น พระผู้^๕ทรง^๕บัญชา^๕อักษณ^๕สัย พึง^๕เจ้า^๕ลง^๕กา
กร^๕ไกร มา^๕เชิญ^๕เข้า^๕ไป^๕ใน^๕พารา มิ^๕ได้^๕ตรัส^๕ตอบ^๕พจมาน

ตรัส^๕ไป^๕ด้วย^๕ญาณ^๕อุเบก^๕ขา ตัว^๕กู^๕เป็น^๕ประ^๕ธาน^๕โลกา จะ^๕ว่า
ความ^๕ฝ่าย^๕เดียว^๕ไม่^๕ควร^๕นั้ก จะ^๕เป็น^๕ที่^๕ดำ^๕หนิ^๕ดิ^๕นิน ดู^๕หมั้น

ทั่ว^๕ไป^๕ทั้ง^๕ไตร^๕จักร ว่า^๕เข้า^๕ด้วย^๕ข้าง^๕ทศ^๕พัคค์^๕ หลาน^๕รัก
สหาย^๕จะ^๕น้อย^๕ใจ จำ^๕จะ^๕ประ^๕ชุม^๕เท^๕เวศ กับ^๕องค์^๕ตรี^๕เนตร

ผู้^๕ใหญ่ พร้อ^๕ม^๕กัน^๕ใน^๕สม^๕รภูมิ^๕ชัย จึง^๕จะ^๕ให้^๕ไป^๕ตาม^๕พระ^๕รามา

คิดแล้วก็ร้องประกาศ ด้วยอำนาจพรหมเมศนาถา
 ดูก่อนฝูงเทพเทวา ทั่วทุกชั้นฟ้าไสพส ก็องค์จตุโลก
 บาล อันสถิตวิมานอลงกต ทั้งท้าวโกสีย์ผู้มียศ ทั่วทิศทิศ
 ชาติ วันนั้นตัวเราจะว่าความ ทศพักตร์กับพระรามเรื่องศรี
 จงมาประชุมในที่นี้ ให้เห็นร้ายดีด้วยกัน

เมื่อนั้น ฝ่ายฝูงเทวาในสวรรค์ ทั้งองค์ตรีเนตร
 เวสสวัณ อันทรงศักดิ์วราฤทธิ์ ได้ยินท้าวมาลีวราช
 ประกาศบัญชาประกาศิต จะว่าความโดยธรรมทศพิช ตาม
 ขอบและผิดไม่เข้าใคร ต่างองค์มีใจเกษมसानต์ ออก
 จากวิมานน้อยใหญ่ เหาะทะยานผ่านฟ้าด้วยว่องไว ตรงไป
 ยังท้าวมาลี

ครั้นถึงจึงลงจากอากาศ ด้วยฤทธิ์เทวราชเรื่องศรี
 นิ่งแน่นบนเนินคีรี ไกลั้ร่มฉัตรพรายพรรณ

เมื่อนั้น ท้าวมาลีวราชรังสรรค์ ครั้นเห็นเทวามา
 พร้อมกัน ทรงธรรม์จึงมีบัญชา ดูก่อนนัตดาสุริยวงศ์
 ผู้พงศ์พรหมเมศนาถา ซึ่งผิดกับพระรามแต่เดิมมา
 สาเหตุนี้เป็นประการใด คือใครตั้งต่อก่อนก่อน จึงได้
 ราษฎรอนเป็นศึกใหญ่ จงว่าแต่ความจริงไป อย่าเคลือบ
 โคลงมุสาพาที

ท้าวมาลีวราชว่าความ

๑๓

เมื่อนั้น ท้าวทศพัศตรียักษ์ พึงพระอัยกาธิบดี

ชุลีกรสนองพระบัญชา ข้าจะทูลความแต่ตามจริง ไม่
เอาสิ่งเท็จนั้นมาว่า เดิมพระรามจะผิดกับนัคนา เพราะ
ด้วยสาเหตุเท่านี้ วันหนึ่ง หลานไป เทียว ประพาศ
รุกขชาติตามเชิงคีรีศรี พบนางในกลางพนาลี มีนาม
สีดาอรทัย ไร้ทั้งบิดุเรศมารดร คู่ครองบังอรก็หาไม่
ตัวข้าเมตดารับมาไว้ ให้อยู่ในสวนอุทยาน นานมา
ลักษณะร่วมทั้งสองคน คุณกบิรพลทวยหาญ จองถนน
ข้ามฝั่งชลธาร ว่าเป็นผัวเขามาเลยสีดา อาจองทะนง
ใจนัก โหมหักเคียวเขี่ยเข่นฆ่า สร้อยวงศ์พงศ์พันธุ์ก็มรณา
ผ่านฟ้าจึงได้ปราณี

เมื่อนั้น ท้าวมาลีวราชเรื่องศรี ได้ฟังวาจาอสุรี
กุ่มนึ่งนิกตริกตรา อันทศพัศตรีกล่าวโทษพระราม ต้น
ความนั้นเกิดที่กลางป่า ตัวกูผู้พิจารณา จะเป็นตราชู
ให้เที่ยงธรรม คิดแล้วจึงกล่าวสนทร ดูก่อนทศเศียร
หลานขวัญ ซึ่งเจ้ากล่าวโทษเขาทั้งนั้น ล้วนแต่ฉกรรจ์
ทุกข้อไป จำจะให้ไปหาพระราม มาถามสอบกันจึงจะได้
เท็จจริงก็จะแจ้งประจักษ์ใจ ที่ในสำนวนพาที

ว่าแล้วจึงมีประกาศิต สั่งวิศวกรรมเรื่องศรี จงไป
หาพระลักษมณ์พระจักรี ยังที่สุวรรณพลับพลา บอกว่าเรา
ผู้ฤทธิรงค์ กับองค์อัมบาลนาถา เป็นสหายร่วมรักกันมา
ช้านานแต่เด็กด้าบรพ์ อันพระลักษมณ์พระรามเป็นหลาน
ของท้าวอัมบาลรังสรรค์ ก็นับในนัดดาเหมือนกัน จงรำพัน
ดังเราพาที่ เชิญให้พระองค์เสด็จมา ยังมหาบุรุษภูมิชัยศรี
แก้ความทศพัศตร์อสูร ในที่ประชุมเทพนิกร

เมื่อนั้น พระวิศวกรรมชาตุมร รับสั่ง พระองค์
ทรงฤทธิรอน ชุลีกรแล้วเหาะระเห็จไป

ครั้นถึงมรคตคีรี เทเวศผู้มีอัมชาสัย ตรงลงยัง
หน้าพลับพลาชัย นั่งใกล้แล้วทูลพระทรงฤทธิ บัดนี้
ท้าวมาลีวราช พระบาทผู้ศักดิ์วาจาสิทธิ์ ซึ่งเป็นสหาย
ร่วมชีวิต รักสนิทกับองค์พระอัยกา ให้เข้ามาเฝ้าบาทบงสุ
พระทรงครุฑภุชพงศ์นาถา ด้วยทศกัณฐ์อสูรา พ้องหา
กล่าวโทษพระกุ่มี หลายข้อแต่ล้วนฉกรรจ์ ทรงธรรม์ไม่
เชื่อยักษ์ ให้เชิญเสด็จพระจักรี ไปที่สมรภูมิชัย จะได้
ถามให้รู้ว่าใครผิด พระทรงฤทธิจะตัดสินให้ ต่อหน้า
เทवासुरาลัย์ โดยในสุจริตสัตย์ธรรม์

ท้าวมาลีราชว่าความ

๑๕

เมื่อนั้น พระจักรรัตน์แก้วรังสรรค์ ได้ฟังพระ
วิศวกรรม ทรงธรรม์ณสนทน่หั้นัก จึงตรัสแก่สุครีพ
วายุบุตร อันวิวุฒิปรีชาแหลมหลัก องค์ทพิเภกขุนยักษ
พร้อมพักตร์เฝ้าบาทกวนไย นิลเอกนิลนันทชมภูพาน
สุรเสนสุรการทหารใหญ่ ทั้งขามภูวราชฤทธิไกร อายุ
ได้โกฏิปปลาย ผู้ใดใครยังรู้เห็น พระอัยกาเราเป็น
สหาย กับท้าวมาลีผู้เลิศจาย เพื่อนตายรักร่วมชั่ว

บัดนั้น จึงขามภูวราชกับศรี กัมเกล้ากราบทูล
พระจักรี ตามที่ได้รู้มาช้านาน ว่ามีอสุรพรหมหนึ่งนั้น
ตั้งพิชกรรมกล้าหาญ เพียรเฝ้าพระสมมภูวญาณ จะใคร่
เป็นประธานโลกา จึงขอพรพระจอมโกลาส ให้อำนาจ
ปกไปทุกทิศา อีกทั้งมหาศก ศักดาเลิศลบลชาติ พระ
องค์จึงประสิทธิ์ประสาทให้ ตามใจอสุรพรหมยักษ
ครั้งนั้นองค์ท้าวมาลี ภูมิกราบทูลพระทรงญาณ ว่าโอไรส
ท้าวอโนมา กรองอยู่ชยาราชฐาน ทรงนามชื่อท้าวอัชบาล
ผ่านฟ้าตั้งอยู่ในสัตย์ธรรม์ เป็นที่พำนักหลักเกษ นักรบรต
เทเวศทั้งสรวงสวรรค์ ซึ่งอวยพรให้แก่สุรนั้น เห็นมัน
จะกำเริบนัก จะเบียดเบียนพมณุษย์เทวา นักสิทธิ์วิทยา
ทั้งไตรจักร ถึงท้าวอัชบาลรังรักษ์ จะต่อด้วยขุนยักษ

ก็ยากใจ องค์พระสยมภูวนาถ จึงประสาทพระขรรค์
 แก้วให้ ทั้งพรอันประเสริฐเลิศไกร ไข่มวลีวราชเอามา
 ถวายแก่องค์ท้าวอชบาล อันเป็นประธานทุกทิศา ให้
 พระขรรค์ชนะแก่คทา อสรพรมพาลาจึงแพ้ฤทธิ์ แต่
 ครั้นนั้นมาทั้งสององค์ จึงตั้งสัตย์ดำรงสุจริต เป็นสหาย
 เพื่อนตายเพื่อนชีวิต รักสนิทร่วมทุกข์สุขกัน

เมื่อนั้น พระสุริยวงศ์องค์นารายณ์รังสรรค์ ได้ฟัง
 เรื่องดึกดำบรรพ์ อันชามภูวราชทูลมา สิ้นที่กินแหนง
 แคลงใจ ภูวไนยแสนโสมนัสฯ จึงสั่งสุครีพผู้ศักดา ให้
 เตรียมวานรโยธี เราจะไปประณตบทบงส์ องค์พระอัยกา
 เรื่องศรี แก่ความทศกัณฐ์อสูร ยังที่สมรภูมิชัย

บัดนั้น พระยาสุครีพทหารใหญ่ รับสั่งพระตรีภูวไนย
 บังคมไว้แล้วรีบออกมา

เกณฑ์กับ เป็นกระบวน พยุหบาตร สิบหมู่ อองอาจ
 แกล้วกล้า แต่ละตนล้วนมีฤทธิ์ฯ เหาะฟ้าเดินน้ำดำดิน
 บ้างรู้จำแลงแปลงกาย หายตัวบังเลื่อมก็ได้สิ้น แต่ล้วน
 เคยมีชัยแก่ไพรีน อาจปล้นเมืองอินทร์ได้ตั้งใจ อัน
 องค์คชกำแหงวายุบุตร ทั้งสิบแปดมงกุฎทหารใหญ่ ให้
 เคียงข้างรถแก้วแว่วไว ใกล้เคียงคฤวไนยสักร

เมื่อนั้น พระกฤษณรักษ์ทรงศร จิงชวนพระลักษมณ์
ฤทธิรอน บทหารไปสรงคงคา

สองกษัตริย์ชำระสระสนาน สุกนธ์ธารทิพย์บุปผา
สนับเพลาเครื่องส่อลงกร์ ภูษาต่างสีทองพัน ต่าง
ทรงชายไหวชายแครง ส่นององค์ลายแย่งสังเวียนคัน
ตาบทิสทักทรวงสังวาลวรรณ พาหุรัดकुदनทองกร สอด
ใส่ธำมรงค์เรือนแก้ว มงกุฎเพชรจรัสประกายสร ห้อย
พวงมาลัย กรรเจียกจอน ดอกไม้ทัดอรชรด้วยโกมิน
พระเชษฐานันทรพรมหาสตร์ พระลักษมณ์จับพลายวาด
ธนูศิลป์ สององค์กรายกรตั้งหงส์บิน มาชนรอมรินทร์
อลงการ

รถเอयरรถทรง ถ้างองประดับมุกดาหาร บัลลังก์ล้วน
แล้วแก้วประพาล บุษบกแมนพิมานในไสพส เทียม
ด้วยอัสตรตัวดี ทั้งสิ้นเทพบุตรหมด พระลักษมณ์
นั่งประณมมาน้ำรัก เพียงพระจันทร์ทรงกลดใน อัมพร
มาตลีสารถิ์ขัณฑ์ยาน พลาหกเร็นร่นตั้งไกรสร มยุรฉัตร
พัดโบกจามร แตรงอนกลองชนะระประโคมครึก เสียง

ลีนธพร้องมีสนั่น เสียงกรรลดันก้องกึก พลทหาร
หาญแห่ให้อีก ขับกันคลึกคลึกริบไป

ครั้นถึงข่งที่สนามรบ พระศรีภพผู้มีอำนาจให้
หยุดพลพลไกร มั่นไว้ตามกระบวนยาตรา แล้วเลื่อน
รถรัตน์มณี ประทับเข้าที่เบื่องขวา แห่งองค์สมเด็จพระ
พระอัยยกา งามสง่าดังรถพระสุริยัน สองกษัตริย์ถวาย
อภิวาทน์ ท้าวมาลิวราชรังสรรค์ ท้ามกลางฝูงเทพเทวัญ
คอยฟังบัญชาพระภูมิ

เมื่อนั้น ท้าวมาลิวราชเรืองศรี ครั้นเห็นพระลักษมณ์
พระจักรี มีความแสนไสมนั่นสนัก พินิจพิศดูรูปทรง
สององค์งามล้ำทั้งไตรจักร คล้ายกันกับ พระสหายรัก
ผิวพักตร์ลักษณะจำเริญใจ สมศักดิ์สุริยวงศ์เทเวศ จบ
เนตรดังดวงแขไข งามยิ่งอินทราสุราลัย ภวไฉนจึงมีบัญชา
ดูก่อนพระรามพระลักษมณ์ ผู้ทรงสิทธิศักดิ์แล้วกล้า เจ้า
ก็เป็นหลานมิตรสนิทมา ดังนั้นดาเราดีเหมือนกัน ฝ่ายว่า
ข้างทิศพักตร์นี้ อสุรีก็เป็นหลานขวัญ สามองค์ล้วนวงศ์
เทวัญ ทรงมหันตยศเลิศไกร โฉนเจ้าไม่ครองนคเรศ
พี่น้องประเวศอยู่ป่าใหญ่ จนเกิดรบพุ่งชิงชัย ถึงได้เข่นฆ่า
ราวี้ บัดนี้ทศกัณฐ์เขาเป็นโจทก์ กล่าวโทษหลานรัก

หงสองศรี พระตรัสถามตามฟ้องอสุรี จึ่งตั้งว่านหรือนัตตา

เมื่อนั้น พระจักรรัตนแก้วนาถา น้อมเศียรสนองพระบัญชา ซึ่งเข้ามาอยู่พนาวัน เพราะด้วยแม่ไถยเกษเทวมดมัวโหมหันธ ขอสัตย์บิตุรงค์ทรงธรรม ให้พระภรตนั้นผ่านธานี กำจัดข้าจากนครศ ให้ทรงซึ่งเพศเป็นฤๅษี อยู่ป่ากำหนดสิบสี่ปี หลานนี้จึงต้องมาเดินไพร อันนางสิดาพยาพิภตร กับองค์พระลักษมณ์กันแสงให้ ตามเข้ามาอยู่พนาลัย เป็นเพื่อนยากไรด้วยนัตตา วันหนึ่งจึงมีกวางทอง ผิวพรรณผุดผ่องดั่งเลขา เดินตัดลัดตรงเข้ามา ยังหน้าพระคันธกุฎีนางสิดาเห็นก็รักใคร่ ร้องไห้วอนข้าบทิศ ให้ไปตามจับมฤคิ์ สุดที่จะขัดบังอร จึงให้พระลักษมณ์นุชนาถ อยู่เฝ้าอัครราชดวงสมร ขำรับไปในพนาดร วางศรต้องกายมฤคา ล้มลงที่เนินริมทาง กวางนั้นกลับเป็นยักษ์า แกล้งร้องด้วยกลอสรา กัลยาไฉยินก็ตกใจ จึ่งขับให้องค์พระลักษมณ์ ไปตามหลานรักในป่าใหญ่ ครั้นกลับมาถึงตำหนักไพร ไม่เห็นสิดาเทวี ตัวข้าพี่น้องเที่ยวเสาะหาพบสดาयरახบัณ ปักหลักเจ็บช้ำทงอินทรีย์ อยู่ทหาขยา

พนาคร บอกว่าทศเสียรขุนยักษ์ ถักนางสีดาดวงสมร
พามาโดยทางอัมพร ได้ออกต่อกรอสุรา ข้าจึงรู้ว่าทศกัณฐ์
นั้นใช้มารจยักขา เป็นกวางไปลงนางสีดา แล้วลัก
พามาธานี หลานจึงจองถนนข้ามสมุทร ไข่มุตรพาล
เรื่องศรี ถ้อสารไปว่าแต่โดยดี ให้ส่งเทวออกมา
ทศพัทตร์กลับว่าคอตึง จึงได้ผัดกันกับยักษ์ ทั้งนี้เป็น
ความสัจจา ไซ้ว่าข้าเกลี้ยงผูกพัน

เมื่อนั้น ท้าวมาลีวราชรังสรรค์ ได้ฟังพระองค์วงศ์
เทวัญ ทรงธรรม์นิ่งนึกครึกไป อันความทศพัทตร์กับ
พระราม ใจความหาไกลกันไม่ เที่ยงจริงจะอยู่ข้างผู้ใด
จะชักไล่ให้เห็นร้ายดี ตรัสแล้วจึงกล่าวสุนทร ดูก่อน
ทศเสียรยักษ์ ขอสั่งว่าได้นารี ในที่ดงแดนหิมวา ไม่มี
พ่อแม่ลูกพี่ เทียบอยู่แต่ตัวอนาถา บัดนี้ฝ่ายข้าง
พระรามา ว่าเป็นภัสดาทราวมวย เจ้าใช้มารจเป็นกวาง
ไปล่อลงนางให้หลงไหล ครั้นพระลักษมณ์พระราม
ตามกวางไป จึงถักนางมาไว้ในธานี ฝ่ายเขาให้การ
แบ่งปัน คิดพันยกโทษยักษ์ ว่าเจ้าก่อเหตุแต่เดิมที่
ยังจริงกะนี้หรือขุนมาร

เมื่อนั้น ท้าวราพณาสุริยาหาญ น้อมเศียรสนอง
 พระโองการ ซึ่งว่าหลานทำกลมารยา ให้มารัจแปลงกาย
 เป็นกวาง ไปล่อลวงนางที่ในป่า ไม่จริงเหมือนคำ
 ให้การมา พระรามเกล้งว่าเอาแต่ดี แต่ข้าได้สิดา
 เขวมาลย์ มาไว้ในอุทยานสวนศรี ช้านานประมาณ
 ขวบปี อสรก็แจ้งทั้งเวียงชัย จะมีผู้ใดใครตามมา ว่า
 เป็นตัวสิดากี่หาไม่ ต่อสิดีลวงข้ามสมุทรไท จึงใช้้องคท
 วานร ถูสารพระรามมาพาที ว่าเป็นสามีดวงสมร
 ถึงนั้นอ่างอวดฤทธิรอน หักประตพระนครเข้ามา ผิดท
 จำทูลสารสนอง จ้องทองเยอหยิ่งให้เกินหน้า หยาบข้า
 พาที่อหังการ ไม่เกรงข้าผู้พงศ์พรหมาน แล้วหักโหม
 โจมเข้าพิฆาต ถึงในปราสาทราชฐาน ข้าส่เส่นวายปราณ
 หลานได้อภัยศพพันทวี

เมื่อนั้น ท้าวมาลย์ราชเรื่องศรี ได้ฟังทศกัณฐ์อสูร
 จึงมีพระราชบัญชา คุก่อนพระรามหลานรัก อันคำ
 ทศพัคตรัยกษา ให้การแก้แค้นเข้ามา ตัวเจ้าจะว่า
 ประการใด

เมื่อนั้น พระจักรยุมม์อัชฌาสัย ได้ฟังบรรหารภูวไนย
 บังคมไหว้สนองพชมาน ข้าให้องคทวานร ถูอักษณ

อักษรไปว่าขาน โดยธรรมสุจริตบุราณ อสุรีปิตทวาร
เมืองไวย องค์กรว่ากล่าวโดยดี ยักษ์ก็ไม่ได้เปิดให้ จึงทะเลาะ
ประทุเข้าไป ถึงองค์ท้าวโททศกัณฐ์ แจ้งความตามเรื่อง
ราชสาร พระยามารกริ้วโกรธหุนหัน ใช้สัสเสนกุมภกันท์
ออกโรมรันจะจับองค์ท้าว วานรจึงต้องชิงชัย ยักษ์สู้ไม่ได้
ก็ตายหมด กลับมาให้การเลี้ยวผล เป็นคำคัดเคลือบแฝง
เจรจา แรกเข้ายังไม่ข้ามสมุทร หยุดทัพอยู่ที่ชายป่า
พิเภกผู้น้องอสุรา เห็นว่าทำผิดประเพณี รักพี่ได้ทุล
หัตทาน พระยามารกลับโกรธยักษ์ ตัดขาดจากญาติ
ไม่ไยดี จับหน้เสียบจากเวียงชัย เป็นความสัตย์จริงของข้า
จะเกลี้ยผูกพันว่านั่นหาไม่ พระองค์ผู้ทรงภพตรัย จึงได้
ดำริด้วยปรีชาญาณ

เมื่อนั้น พระผู้เป็นยอดฟ้ามหาสถาน พึงพระจักรี
ให้การ ผ่านฟ้ารำพึงกะเนืองคิด อันคำทศพัทธ์ตรกับพระราม
ข้อความไม่รู้ว่ใครผิด ตัวผู้ทรงทศพิช จะพิจารณาให้
เป็นธรรม คิดแล้วจึงมีบัญชา คราพระรามรังสรรค์
อันนางสีดาวิลาวัณย์ ใครให้มันเจ้าแต่เดิมที ยังมี
ผู้ใคร่รู้เห็น เมื่อได้มาเป็นมเหสี ถิ่นฐานสุริยวงศ์ของ
เทวี อยู่ที่แห่งใดเนนัตตา

ท้าวมาลীরาชว่าความ

๒๓

เมื่อนั้น พระจักรรัตน์แก้วนาถา นบนิวสนอง
พระบัญชา อันนางสัทยาพาพาล กำเนิดในดวงปทุมาศ
ประหลาดกว่ามนุษย์ในสงสาร พระชนกฤๅษผู้ทรงญาณ
ได้นางเขวมาลัยมาเลี้ยงไว้ ยังห้องพระคันธกุฎี จนอนงค์
เทวีจำเริญใหญ่ พระบิดาลาพรตจากไพร่ คืบเข้าเวียงชัย
มิถิลา ให้ตั้งพิธียกศิลป์ กษัตรามาสันทุกติสา อันหมู่
ฤๅษีเทวา ก็พร้อมหน้าช่วยการสยุมพร องค์ท้าวชนก
จักรวรรดิ ให้พลัดกันยกขนศร ข้ายกได้ด้วยสถาวร
พระบิดรชื่นชมยินดี จึงแต่งการมงคลอภิเษก ให้นาง
เป็นเอกมเหสี บรรดาเทวาทั้งนี้ ก็แจ้งแต่เดิมที่มาด้วยกัน
เมื่อนั้น ท้าวมาลীরาชรังสรรค์ ได้ฟังพระองค์
ทรงสุบรรณ ให้การเป็นธรรมทุกสิ่งไป ครั้นจะพิพากษา
สองสถาน เเพชญ์พะยานยังไม่ได้ ข้อนี้อำนาจจะดไ้
จะให้ไปหาคนกลาง ออกมาชักใช้ไต่ถาม สอบไต่ไจ
ความให้กระจ่าง ที่เคลือบแฝงจะแจ้งเพราะค่านาง ข้ออ้าง
จึงจะสืบต่อไป คิดแล้วจึงมีประกาศิต ให้พระวิศวกรรม
เป็นนายใหญ่ คุมหมู่คนธรรพ์อันว่องไว เข้าไปหานางสัดา
อันทศพัศตร์กับพระราม จะมีความรังเกียจกังขา สองเจ้า
จงแต่งเสนา ซึ่งมีปรีชากำกับกัน

เมื่อนั้น พระสุริยวงศ์องค์นายารายณ์รังสรรค์ น้อม
เศียรถวายบังคมคลี จึ่งบัญชาสั่งหนุมาน ตัวท่านผู้มี
ฤทธิ์รอน จงคุมวานรทวยหาญ ไปด้วยเทเวศชัยชาญ
ตามราชโองการอัยกา

เมื่อนั้น ท้าวขัณโฑภักษิยา ได้ฟังพระราชบัญชา
อสุราประหวั่นพรั่นใจ ด้วยจะเอาสี่ตามาไต่ถาม จะออก
ความจับเท็จได้ สุดคิดที่จะบิดเบือนไป จะอุบายแก้ไข
ก็ไร้ที่ จำเป็นจำมับรรหาร สัมโหมทมารักษ์ ตัวท่าน
จงคุมอสูร ไปสวนมาลกับวานร

เมื่อนั้น พระวิศวกรรม์ชาญสมร พร้อมกันแล้วรับ
ระเห็จจร เฝ้านับพันด้วยฤทธิ์

บัดเดียว ก็ถึงสวนขวัญ ขององค์ทศกัณฐ์ยักษ์
พากันลงจากเมฆมา เข้ามาเฝ้าองค์นางเทวี

นั่งลงแล้วแจ้งแสดงเหตุ แก่องค์อัครเศสมเหล
ว่าพระอัยกาธิบดี ข้อมาด้วยราชฤทธิ์รอน เชอทรงศักดิ์
วาจาสิทธิ์ สถิตยังยอดฟ้าสิงขร ทศพัศตร์กล่าวโทษ
พระสักร เชิญให้ภูธรเสด็จมา อยู่ยังสมรภูมิชัย ภูวไนย
จะทรงพิพากษา ท้ามกลางฝั่งเทพเทว จึ่งให้หาสมเด็จ

พระจักรี มาถามตามฟ้องทศกัณฐ์ ข้อความคิดพันถึง
โณมศรี ให้เข้ามาเชิญเทวี ภูมิจะว่าโดยธรรม

เมื่อนั้น นวลนางสีดาสาวสวรรค์ ได้ฟังพระวิศ्वकर्म्म
รำพันออกนามพระจักรี ก่อขยคลาขอรุณเพน্থ เขวเรศ
แสนโสมนัสฯ วันนั้นจะได้ชมพระภักศา แต่จากบาท
มาหลายปี ทั้งจะได้เห็นดวงพักตร์ พระลักษมณ์อนุชา
เรื่องศรี คิดแล้วจึงมีเสาวนีย์ แก่ตรีชาดาผู้ร่วมใจ ว่าบัดนี้
องค์พระอัยกา เสด็จมาจะทรงวินิจฉัย บัญชาให้หา
ออกไป ในที่ประชุมเทวัญ

บัดนั้น ฝ่ายมโหตรอนชยัน ให้เชิญบุษบกแก้ว
แพรวพรรณ มารับองค์นางกัลยาณี

เมื่อนั้น นวลนางสีดามารศรี บุรยาตรินาตกรจรี
แสนสาวอสุรก็ตามมา

ขึ้นสู่บุษบกวิมานทรง พร้อมฝูงอนงค์ข้าบวา ทัง
เบญจายตริชาดา นั่งน่านบนวประณมกร

บุษบกเอ๋ยบุษบกแก้ว แล้วด้วยประพาสรัตน์
ประภัสสร เรือนแก้วเสาศาภะระหนกอน ห้ายอดดอชร
ด้วยเนาวรัตน์ ประดับรูปเทพนมประณมนี้ว กรุทจันนาค
หัวขึ้นหยัด ลอยลือปลิวไปตั้งลมพัด งามทัดเทียม

รถพระสุรียน ไขแสงแข่งสี่สองดวง ไชติช่วงมาใน
 โปยมहन งามพระลักษมีนิรมล ตั้งทรงไพชยนต์พิมานมา
 งามหมี่วนรทวยหาญ ล้อมองค์เขามาอยู่เบื้องขวา
 ข้างซ้ายงามแสนอสุรา เทวัญนำหน้าเสด็จจร

ครั้นถึงลงจากอากาศ งามเพ็ญดังราชหงส์ร่อน
 สถิตยังหน้ารถลงกรณ ภูธรอภัยกาธิบตี

เมื่อนั้น ท้าวมาลิวราชเรืองศรี ครั้นเห็นบุษบก
 นางเทวี จึงมีพระราชบัญชา สั่งองค์พระวิศวกรรม์ อันมี
 ปรีชาเฉลียวกล้า จงเลื่อนบุษบกนางสีดา เข้ามาให้ใกล้
 เราน

เมื่อนั้น พระวิศวกรรม์เรืองศรี ก็เลื่อนบุษบกนาง
 เทวี เข้าไปตามมีพระโองการ

เมื่อนั้น นางสีดาเขว่ยอดสงสาร จึงเปิดม่านทอง
 ขั้ววาล เขวามาอยู่บังคมพระอภัยกา เหลือบแลเห็นองค์
 พระสามี ทรงรถมณีอยู่เบื้องขวา กราบลงตรงพักตร์
 พระจักรา แล้วทรงโศกาจาบัลย์

เมื่อนั้น ท้าวมาลิวราชรังสรรค์ เห็นนางสีดาวิลาวัณย์
 งามดังดวงจันทร์ไม่รำลึ มาตรแมนถึงองค์พระอุมา นาง
 สุชาดาโฉมศรี นางสุจิตราเทวี สุนันทานารौरทัย ทั้ง

สุธรรมานงคราญ จะเปรียบงามเขวมาลย์ก็ไม่ได้ ทัว
สวรรค์ชั้นฟ้าสุราลัย ไกลกันกับโฉมนางสีดา กระนั้นแหละ
หรือทศกัณฐ์ จะไม่ผูกพันเสนาหา พาทั้งโคตรวงศ์ใน
ลงกา แสนสุริยาวายปราณ แต่ผู้ทรงทศธรรม์ ยัง
หวาดหวั่นเคลิ้มไปด้วยสงสาร หากมีอุเบกขาญาณ จึง
ประหาณเสียได้ไม่ไยดี

คิดแล้วมีราชบัญชา ตุก่อนสีดามารศรี ตัวเจ้าเป็น
ราชบุตร กษัตราธิบดีกรุงไค อันองค์ภัสดาเขวมาลย์
ถิ่นฐานบ้านเมืองอยู่ไหน จงว่าแต่ตามจริงไป เหตุใด
ทศกัณฐ์จึงได้มา

เมื่อนั้น นวตนางสีดาเสนาหา ได้ฟังพระองค์ทรง
ศักดิ์ กัลยาสนองพระวาที ข้านี้เกิดในปทุมมาลย์ อัน
เบิกบานโอกาสเฉลิมศรี แทบเนรัญชรวารี พระชนก
มุนีมาเลี้ยงไว้ เป็นราชาธิดาสุดสวาท จนข้าบาทค่อย
จำเริญใหญ่ พระองค์ลาพรตเข้าไป เสวยมไหศวรรยา
ยังมีธิดาพระนคร อันถาวรบรมสุขา ให้ตั้งการพิธีโอฬาร
ยกมหาธนูโมลี กรุงกษัตริย์มาพร้อมประชุมกัน แน่น
อนันต์ในพระลานชัยศรี ทั้งเทวอินทราชิบดี พระมุนี
มานั่งเป็นประธาน บรรดาท้าวพระยาเข้ายักศิณี ของ

พระปิ่นไกลาสราฐาน ไม่เคลื่อนคลาดจากอาสน์อลงการ
 พระอวตารยกได้ด้วยฤทธา องค์ท้าวชนกบิตุเรศ ทรงเดช
 แสนไสมนัสา จึงทำพิธีการวิวาห์ เสกขำกับองค์พระ
 จักริ ความ^{๕๘}นั้^{๕๙}แจ่งอยู่ด้วยกัน ทั้งเทวัญและท้าวโกสีย์
 พระรามจึงพาขาน^{๖๐} มายังบุรีอยุธยา พระองค์รับลัตถียพระ
 บิตุเรศ มาทรงเพศผนวชอยู่กลางป่า ขำกับพระลักษมณ์
 อนุชา ตามมาปฏิบัติภุช^{๖๑} อยู่ริมโคทาวารี เทบที่แนวเนิน
 คิงขร วันหนึ่งกวางทองพนาดร บทจรมาใกล้ตำหนักไพร
 ขำเห็นเป็นนำชนนั้^{๖๒} ใ้^{๖๓}มีใจรักจะใคร่ได้ จึงวอนพระราม
 ใ้^{๖๔}ตามไป จับวางที่ในพนาวัน บัดเดียวไ้^{๖๕}ยินสำเนียง
 เหมือนเสียงภัสตารังสรรค์ จึงขับใ้^{๖๖}องค์พระลักษมณ์นั้น
 ไปช่วยทรงธรรม์ราวี จึงทศเศียรขุนยักษ^{๖๗} ไปลอบลักขำ
 พาหนี หลานรักได้บอกว่าพัมิ อสร^{๖๘}ไม่ฟังวาจา พมสตาย
 ใ้^{๖๙}กลางทาง เข้ากันถางชิงชัยกับยักษา บอกว่าเป็นเพื่อน
 พระจักรา กลับฆ่าบักษัวยายปรางค์ แล้วพามาไว้ใน
 สวนขวัญ รำพันอ่อนวอนด้วยคำหวาน หลานไม่นำพา
 ค่าประจาร ขุนमारกราบไหว้ใ้^{๗๐}ปรางค์ ขำไม่ลงใจ
 ขิงโกรธ ไปคาดโทษแก่นางยักษ^{๗๑} มิใ้^{๗๒}เอาเต้จมาพา
 ทำถึงเพียงน^{๗๓}พระอัยยกา

เมื่อนั้น ท้าวมาลีราชนาถ ได้ฟังเขาวมาลย์
ให้การมา ผ่านฟ้าดำริตรไป อันคำนางสุจริต จะ
แค้นคิดมุสา^๕นั้นหาไม่ สมคำพระรามที่ถามไว้ ข้อใด
มิได้แปลกกัน คิดแล้วจึงถามเทว บรรดาลงมาแต่สวรรค์
ทั้งท้าวตรีเนตรเวสสวัณ ผู้ทรงสัตย์ธรรมประเสริฐนัก อัน
คำสดาบุพพาล คำพระอวตารทรงจักร กับคำของท้าว
ทศพักตร์ ต่าง^๕เขื่องยกว่าประสาใจ เทวยังได้รู้เห็น
จะเป็นเท็จจริงอยู่ข้างไหน จงว่าแต่สัตย์ตัดตรงไป อย่า
เข้าข้างใครนะเทวัญ

เมื่อนั้น จึงองค์เจ้าตรีตรึงศัสวรรค์ กับฝูงเทว
ทั้งนั้น พร้อมกันสนองพระวาที อันคำให้การพระจักรา
กับนางสีดามารศรี ทั้งสองต้องกันไม่รำคิ^๕ ว่า^๕จริงสิ้น
ทุกประการ

เมื่อนั้น พระปิ่นยอดพ้ามหาสถาน ได้ฟังคำท้าว
มันวาน กับเทวัญพะยานอ้านั้น สมสันเหมือนคำ
พระรามา คำนางสีดาสาวสวรรค์ เป็นสัตย์สุจริตไม่ผิดกัน
ทรงธรรมจึงถามทศพักตร์ ดูก่อนนัตดาสุริยวงศ์ ผู้ดำรง
ลงกาอาณาจักร อันหมู่เทवासुरารักษ์ กับองค์นางลักษณ
นางสีดา ให้การสมคำพระรามสัน เห็นเป็นมลทินข้าง

ยักษา ตัวเจ้าผู้มีปรีชา จะว่ากระไรอสุรี

เมื่อนั้น ท้าวยี่สิบกรยักษี จัดสนเป็นพันพันทิว
จึงพาที่เบี่ยงบิดคิดใจ อันสัสดารับสมอ้างพระราม ข้อความ
ทั้งนั้นหาจริงไม่ ครั้นข้าจะทูลทวงไฉน ดังเกล้งไล่ไคสั
เจรจา พระองค์ผู้ทรงปรีชาชาญ จงส่องญาณโดยธรรม
อุเบกขา ประเวณีหญิงชายในโลกา เสน่หาแต่รูป
วิไลวรรณ พระรามทรงโฉมประโลมลักษณะ สีดาหรือจะ
ไม่รักใฝ่ฝัน แล้วเป็นมนุษย์เหมือนกัน ข้าเป็นกุมภัณฑ์
ไม่ชอบใจ นางจึงไปเข้าด้วยพระราม กลับความที่จริง
นั้นเสียได้ วันเมื่อข้าพบอภัย ว่าลูกพี่หาไม่จึงพามา
แต่สองต่อสองกับนาง จะรู้ที่อ้างใครในป่า อันท้าวโกสีย์
และท้าว บรรดาที่มาเป็นพะยาน โกรธว่าอินทรชิตสุริย์
วงศ์ ขึ้นไปรณรงค์หักหาญ มีพยาบาลเข้ามาช้านาน
หลานคิดใจอยู่พระภูมิ

เมื่อนั้น ท้าวมาลีวราชเรื่องศรี ได้ฟังคำค้านอสุรี
ทั้งคิดใจเทวสีดา พระองค์จึงมีบัญชาชัก ดูก่อนทศพัทธ์
ยักษา อันคำขององค์พระรามา กัทยาไดยินหรือว่าไร
เมื่อยักษาวานรกำกับกัน หรือคนธรรพนั้นบอกเป็นไฉน
หรือว่าอินทราสุราลัย คือใครไปบอกให้ว่ามา

เมื่อนั้น ทศเศียรสุริยวงศ์ยักขา จึงแก้ไขด้วยไวย
บุญญา จะรู้ว่าใครบอกก็ยากนัก อันฝูงเทวาสุราฤทธ
เป็นพวกผิดกับข้าทั้งไตรจักร หลานนี้ไม่มีใครรัก ด้วย
หมุ่ยักษ์ไปเที่ยวโจมตี อันซึ่งพระรามฤทธิรงค์ มาเคี่ยว
ฆ่าวงศ์ยักษ์ เทวาชั้นชมนินดี จึงมีใจรักทั้งแดนไตร
แต่องค์เทเวศม์ขวาน ยังเอารถวิมานลงมาให้ ทั้ง
พระมาตลีก็เป็นใจ ไปขับรถชัยพระรามมา อันฝูงเทวา
สุรารักษ์ สมักรเป็นพะยานอาสา ไปเข้าดลใจนางสีดา
ให้ว่าสมคำไปทั้งนี้

เมื่อนั้น ท้าวมาลีวราชเรื่องศรี ได้ฟังคั่งแค้นแสน
ทวี่ ดั่งหนึ่งเอาตรมาเสียบกรรม จึงว่าเป็นไฉนทศพัคตร์
จึงฮักฮักคอดังด้วยโมหันธ์ มาตติใจฝูงเทพเทวัญ ผูกพัน
ว่านกลัดไป ทำไมกับท้าวโกสีย์ รถของเขามี่เขาก็ให้
ว่าเลือกรักมักชังด้วยอันใด แล้วตติใจคนกลางนางสีดา
ครั้นชักใช้ไต่ถามเอาความจริง หรือกลับดิ่งทุเลาต่อว่า
ตัวกูผู้เป็นอัยยกา พิพากษาลำเอียงหรืออะไร เจริจา
ความสัตย์ไม่มี ดั่งสตรีเด็กน้อยก็เป็นได้ หรือว่าเทวา
สุราลัย พอใจไปจตุรบาย กุพิฆารณาที่ได้ความ คำ
พระรามสตาทั้งสองฝ่าย ต้องถูกผูกพันเป็นต้นปลาย ทั้ง

คำเทพทั้งหลายก็สมกัน ซึ่งเฝ้ากล่าวหาทักขัย ล้วน
 แกล้งติดข้อให้เหมาะมัน สืบสวนก็ไม่เป็นสัจธรรม
 สารพันทรลักษณ์อัปรีย เห็นจริงว่าตัวมังอาจ ไปลอบลัก
 อัคราชมเหสี ขององค์พระรามจักรี อสุรีเร่งส่งนางสีดา

เมื่อนั้น ท้าวสีภกรักษา ได้ฟังสมเด็จพระอัยกา
 ให้ส่งสีดาขุพาพาล ความแค้นเป็นแสนสุดคิด ตั้งปณิ
 ร้อยเล่มมาสังหาร จินใจประเดบทมาลัย ขอประทาน
 จงได้เมตตา อันสีดาเจรจาไม่มีจริง ดูดั่งเป็นหญิงแพศยา
 แกล้งให้ผิดกับพระราม พระอัยยกาเห็นว่าป็นดี อัน
 ซึ่งจะส่งนางไป ให้แก่พระรามเรื่องศรี ข้อนอภัยศพนทวิ
 ตรีโลกจะเขี้ยวไขว่ ว่าเพิ่มบุญกับวานร รบร่อต่อกรเขา
 ไม่ได้ จะรู้ที่เอาหน้าไว้แห่งใด อายใจเป็นพันคณา

เมื่อนั้น ท้าวมาลีวราชนาถ ได้ฟังทศกัณฐ์เจรจา
 ยิ่งเคืองขัดอุราพระทรงฤทธิ์ นิ่งนึกตรึกไปช้านาน แล้ว
 มีโองการประกาศิต เฝ้าไม่อยู่ในธรรมทศพิช จึงแกล้ง
 เบือนบิตเอาแต่ใจ อันจะส่งสีดาบัดนี้ ยักยอกเองหรือ
 โฉน กว่าต่อหน้าสุรลัย คือใครจะล่วงนินทา หาก
 แกล้งเจรจาเยี่ยงยัก ฝืนพักตร์เคลือบแฝงแต่งว่า ดูดั่ง
 ทรลักษณ์พาลา ใครจะนับหน้าว่าตัวดี

ท้าวมาลีวราชว่าความ

๓๓

เมื่อนั้น ท้าวทศพัศตรียักษ์ พึงพระอภัยกาพาที่
ดั่งหนึ่งอัคคีมาจ่อใจ ให้คั่งแค้นแน่นอกด้วยความโกรธ
จะออกโอรุ์เจรจามีใครได้ นั่งอยู่เป็นครู่แล้วทูลไป ซึ่ง
จะให้ส่งนางสีดา เมื่อห่มุสุริยวงศ์มีตรสหาย พระรามมา
ตายเสียหนักหนา ถึงให้ไปก็ไช้ญาติกา จะคืนเป็นมาเมื่อ
ไรมี ตัวหลานก็นับว่าเลศชาย สู้ตายไม่ส่งนางโฉมศรี
จะขอเคี้ยวฆ่าราวี ใครดีก็จะได้เห็นกัน

เมื่อนั้น ท้าวมาลีวราชรังสรรค์ ได้ฟังทศเศียร
กุมภภัณฑ์ ดึงดันองอาจอหังการ พระพิโรธโกรธกริ้ว
กระเทิบบาท เปล่งซึ่งสีหนาทบรรหาร เหวยอ้ายทรชน
คนพาล มึงมาหน้าด่านเจรจา เสียแรงเป็นวงศ์พรมเมศ
ลือเดชทั่วทศทิศา สมบัติพัสดานโอฬาร ควรหรือยังว่า
ไม่รักยศ จะว่าให้ดีสีไม่ฟัง โอหังหยาบข้าสาหัส พา
อ้ายจัญไรใจคด เอาแต่ทรยศมาใส่ตัว ความเจ็บความ
อายก็หาไม่ กราบไหว้สตรีน่วมหัว ลูกแก่โลกหลงเมาแก้ว
ถือเอาที่ชั่วว่าเป็นดี เมื่อมึงพอใจทรลัทธิณ์ ไม่รัก
สุริยวงศ์ยักษ์ ขอให้อับอายปรีดิ์ อย่ามีสิ่งซึ่งสถาวร มาตร
เม้นจะออกต่อยุทร ให้ตายด้วยอาวุธแสงศร ขององค์

พระรามสักร พ่ายแพ้ฤทธิ์รอนทุกวันไป ว่าแล้วสั่ง
วิศวกรรม์ อันมีปัญญาอักษณาสัย จงพาเสด็จอรทัย คืบไป
ยังสวนมาลี

บัดนั้น สุครีพหนุมานกับศรี ชมพูพานองคตผู้ฤทธิ์
ทั้งเสนีสืบแปดมงกุฎนั้น ได้ยินทศพัคตรขุนมาร อหังการ
ตอติงโมหันธ์ ต่างตนกริ้วโกรธขบพัน มือคันเงียดเงือ
ศัสตรา บ้างว่าจะตัดเศียรประจาร์ บ้างทะยานจะเข้า
เช่นฆ่า บ้างว่าจะผ่าอุรา บ้างจะสับกายาให้กากิน
บ้างว่าจะบั่นกรรอนหัตถ์ บ้างจะตัดจมูกหูเสียให้สิ้น บ้าง
จะผ่าปากตากลิ้น จงสาโจอสุรินทร์อัปรีช บ้างว่า
อันองค์พระอัคเรศ บรรดาเทเวศทุกราศี จะให้กลับ
คืบไปไขมี เชิญเสด็จเทวไปพลับพลา บรรดาวานร
๕ ๕ ลูกชั้นพร้อมกันถ้วนหน้า อออุ้งทั้งทัพทยกมา
กวัดแกว่งศัสตราตั้งไฟกาล

เมื่อนั้น พระจักรกฤษณ์ลือฤทธิ์ทุกทิศาน เห็น
พวกพลไกรชัชชาญ อีกหาญขบเขี้ยวเคี้ยวฟัน จึงมี
มธุรสวาจา แก่พระอนุชารังสรรค์ เจ้าผู้ร่วมชีพชวัน
อันหมู่พลชั้นของเรานี้ ต่างโกรธโลดโผนโชนทะยาน
จะเข้าสังหารยักษ์ ตั้งไกรสรเห็นมฤคี้ มีแต่จะแผด

ท้าวมาลีว่าความ

๓๕

เอาเข้า ครั้นจะมีห้ามก็ไม่ได้ ที่ไหนจะละยักขา ตรัส
แล้วจึงมีบัญชา ตูก่อนโยธาพลไกร อย่าทำแก่ท้าว
ทศกัณฐ์ พระอัยยกาทรงธรรมจะดีได้ ไม่ซ้อสุราจะ
บรรลีย์ จะไปไหนพ้นมือมี

เมื่อนั้น นวลนางสีดามารศรี ฟังพระอัยยกาธิบดี
กุมสังวิศวรกรรม ให้พาดคำนางนงลักษณ์ ค็นยังดำหนัก
สวนขวัญ แสนทุกข์แสนทเวชจาบัลย์ ด้วยจะไกล
ทรงธรรมภักดา เหลือบเหลียวคองค์พระทรงเดช อัครเศ
สร้าไทม่น้ำา พิศพัคตร์พระลักษมณ์อนุชา ชลนาคลอ
เนตรอรัย จึงน้อมเศียรเกล้าบังคมบาท พระอัยยกาธิราช
ผู้ใหญ่ ลาทั้งพระตรีภูวไนย ทราวม้วยสะอื้นโศก

เมื่อนั้น พระวิศวรกรรมเรื่องศรี จึงนำบุษบกนางเทวี
ค็นมายังที่อุทยาน

เมื่อนั้น ท้าวราพณาสุรใจหาญ เจ็บคำอัยยกาคำ
ประจาร พระยามารดาเล็ดตดั่งอัคร์ ยิ่งคิดยิ่งแค้น
แน่นใจ ให้มุ่นหมกในทรวงยักษ์ ตูตองค์ท้าวมาลี
ดีแล้วจะได้เห็นกัน แม้นว่าตายแล้วก็แล้วไป ถ้าชีวิต
ยังไม่อาสัญ กูจะยกจตุรงค์กุมภันท์ ไปล้างช้วนให้

มรณา คิดแล้วจึงมีพจนารถ ให้โลทันกลับราชรถ
มิได้บังคมพระอัยกา อสุราคืนเข้ายังบุรี

เมื่อนั้น ท้าวมาลีวราชเรื่องศรี ครั้นทศกัณฐ์กลับ
ไปธานี จึงมีวาจาอันสุนทร ดูก่อนพระรามพระลักษมณ์
เจ้าผู้สิทธิศักดิ์ด้วยแสงศร พ้องศรีสวัสดิ์สถาวร ให้
ขจรเดชาทั้งแดนไตร อันทศพัศตร์อาชรรม์ อย่าให้มัน
ต่อฤทธิ์ของเจ้าได้ บรรดาพวกลาที่จงภัย จงอยู่ในใต้
เบืองบหมาลัย อันตัวอัยกาจะลาเจ้า ไปเขายอดฟ้า
ราชฐาน ว่าแล้วเลิกห่มบวร หะทะยานไปโดยเมฆา

เมื่อนั้น พระตรีภพลโลกนาถา ครั้นองค์สมเด็จพระ
พระอัยกา คืบไปยอดฟ้าศิवालย์ จึงให้เลิกพวกลา
เสนาวานรน้อยใหญ่ ออกจากสมรภูมิชัย คืบไป
พลับพลาจ

เมื่อนั้น ทศเศียรสुरิยวงศ์ยักษ์ ครั้นถึงนิเวศน์อสุ
รก็เสด็จเข้าที่ไสยา

ลตองค์ลงเหนือบรรจถรณ์ พระกรกายพัศตร์รักษา
ให้คั่งแน่นแน่นในอรา กายาร้อนรุ่มดังสุมไฟ คิดอาย
เทวาสुरารักษ์ พระยายักษ์ทอดถอนใจใหญ่ ออกเฝ้า
ครั้งจะเห็นใคร พอเป็นที่พักใจก็ไม่มี หมายองค์พระ

อัยยกาเล่า ก็กลับเข้าด้วยมนุษย์ทั้งสองศรี แต่ผลุลูก
ผดุนั่งไม่สมประดี ในที่สิริไสยา

เมื่อนั้น นางมณฑาเยวียอดเส่นหา แจ้งว่าสมเด็จ
พระภัสสรา ไปเฝ้าอัยยกาทรงธรรม กลับมาได้สร่งเสวย
ชมเชยฝูงนางสาวสวรรค์ วิปริตผิดไปกว่าทุกวัน ถัดมา
สี่ปีเสด็จจร

ครั้นถึงแท่นที่ไสยาสน์ อันโอภาสจรัสประภัสสร
นั่งลงแทบบาทพระภุช บังอรณบ้นวอัญชลี

เมื่อนั้น องค์ท้าวสืบทศรัยักษ เห็นเมียรกร่วมขวัญ
มาเฝ้ายังที่ไสยา ลูกขึ้นแล้วกล่าวสุนทร ดูก่อนเยวียอด
เส่นหา ความเค้นพินคณา ด้วยองค์อัยยกาทรงญาณ
เชญมาหวังว่าจะช่วยรื้อน ภุชไม่คิดว่าเป็นหลาน เห็น
ผู้อื่นดีกว่าวงศ์วาน ผ่านฟ้ามิได้ปราณี เธอมาพิพากษา
ขาดไป จะให้ส่งสืตามารศรี ครั้นไม่ทำตามวาที่ ภูมิ
ขัดเคืองวิญญาน แสรงคำหยาบซ้ำสาหัส สารพัตร
ประจารไม่คิดหน้า อายแก่ฝูงเทพเทว ทั้งหมู่สวาวนร
อภัยศกรณเป็นพินคิด เจ็บจิตคั่งค้างหนึ่งต้องสร สดบัญญา
แล้วนะบังอร ดวงสมรจะคิดนันทิด

เมื่อนั้น นวนางมณฑลโหมเหสี พังพระภัสศดาพาที่
เทวีตะลึงทั้งกายา ดั่งหนึ่งพระขามัจจุราช มาพิฆาตให้สิ้น
สังขาร จึ่งนับนิ้วสนองพระบัญชา จงฟังเมียวอย่าเสียใจ
ระงับพระหฤทัยไว้ก่อน เอาปัญญาผันผ่อนแก้ไข พระองค์
ก็ทรงฤทธิไกร ปราบได้ทั่วทั้งชาติ ท่านไม่นับว่าเป็นหลาน
จะเดือดร้อนรำคาญก็ใช่ที่ จงคิดอ่านในการจะรวี ให้มี
ชัยแก่พวกพาลา

หน้า ๑ มัตถัน ใช้สำหรับขันทัน เมื่อกล่าวถึงตัวละครที่เป็น
 ผู้ชาย เช่น เสนา เมื่อนั้น ใช้สำหรับขันทัน เมื่อ
 กล่าวถึงตัวละครที่เป็นนาย หรือเป็นตัวละครสำคัญ เช่น
 ทศกัณฐ์ ท้าวมาลีวราช พระราม นางสีดา เป็นต้น
 ผู้ที่ไม่ใช่ตัวนายมาเดิม แต่ถ้าทำหน้าที่เป็นตัวละครก็
 ใช้คำขันทันว่า “เมื่อนั้น” ในความตอนนั้น สารัตนทูต
 ขอ ทวหนายกษ นายกองตะเวนแห่งลงกา ราพณาส
 ขอ เรียกทศกัณฐ์ออกชอหนึ่ง สหาย เพื่อน ในที่
 หมายถึงท้าวสัทธาสร นัคดีา หลาน ที่เป็นลูกของลูก
 แต่ในบทกลอนใช้เรียกหลานทั่วไป ในที่นี้หมายถึง
 วิรุณจำบัง ลูกของพญาทนต์้องร่วมท้อง กับทศกัณฐ์
 รณรงค์ รบ (สนามรบก็ว่า) พลากร กองทัพ
 อวิราชไพร่ กษัตริย์ซึ่งเป็นข้าศึก (อวี และ ไพรี
 แปลว่า ข้าศึก) ไยธี ทหาร ทวยหาญ พวกกล้าหาญ
 หมายถึงทหาร สุชาธาร แผ่นดิน รังสรรค์ ผู้สร้าง
 คือพระเป็นเจ้า ใช้แทนคำ “พระเจ้า” ก็ได้ เช่น
 “อัยการังสรรค์” เพลิงกัลป์ ไฟบรรลัยกัลป์
 (กล่าวกันว่า เมื่อสิ้นกำหนดเวลาของโลก จะเกิด

ไฟเผาผลาญโลกสิ้นหมด) กุมภกันท์ ยักษ์ หมายถึง
 ถึงทศกัณฐ์ อูรา อก ไชยธูร ปาก บรรหาร สั
 หน้า ๒ นลาถุ หน้าผาก เทวษ เจ็บใจ, ความซัดเคือง ฉกรรจ์
 แข็งแรง แปลว่าร้ายแรงก็ได้ เช่น “ที่คำฉกรรจ์
 ระสรวล” กบี่ ลิง สุรชาติ พวกผู้กล้าหาญชั้นสูง
 ศักดา อำนาจ เอกา คนเดียว คือ เหลือ
 แต่ผู้เดียว อาจอง กล้าหาญ ชลธาร น้ำ
 นิทรา นอนหลับ อโณทัย พระอาทิตย์เมื่อดลับ
 เรื่องไร รวนระสว้าง ส่องแสงเงินแสงทอง อัมพร
 ท้องฟ้า ศิงขร ภูเขา อัยยกา บู่ (ท้าวม้าลี้วราช
 เป็นบู่ใหญ่ คือ พืชายของบุตศกัณฐ์) ขจร เป็นที่
 เลื่องลือทั่วไป มหิมา ใหญ่โต ประสิทธิ์ สำเร็จ
 ลิชิต เขียน ดำรงในสัตยา ตั้งอยู่ในความสัตย์
 คือความสัตย์อย่างเคร่งครัด พจนารถ ถ้อยคำ
 ภาวนาย พระเจ้าแผ่นดิน ในที่นี้ใช้เป็นคำแทนชื่อพระ
 ที่สาม หมายถึงท้าวม้าลี้วราช พิชัย เอาความว่า
 “เมือง” วัวพันหลัก วิถีแก้ตัวพัวพันเข้าไปในข้อหา
 พรรณนา บอกอย่างถ้วน สรรวไล้ หาเอามาได้

หน้า ๓ ศรี สง่า ใช้แทนคำว่าองค์ “สองศรี” คือสององค์
พระโรงคัล ห้องออกขุนนาง ไอพาร์ กว้างใหญ่
พฤตมามาตย์ ข้าราชการผู้เฒ่า หมายถึงข้าราชการ
ผู้ใหญ่ กวีราช นักปราชญ์ของพระเจ้าแผ่นดิน
สุริยวงศ์พงศา วงศ์ญาติ นนยวิก ชื่อยัก
หลานทศกัณฐ์ พชายวายเวก ไสล ภูเขา สมร
รบ (ชาญสมร—ชำนัญ การรบ) พรหมาน
พระพรหม บรรดัยลาญ อาสัญ คาย ทรงธรรม์
ผู้มีธรรมในที่ หมายถึงท้าว มาลิวราช สีนธพ
มโนมัย ม้า

หน้า ๔ อนันตสิงหาสน์ ชื่อม้าของนนยวิก เมฆมาลา
ชื่อม้าของวายเวก กุดัน ทองประกัยพลอย รูป
เป็นคอกไม้สลักลายเรียงซับซ้อนกัน ประกาศิต
สิ่ง เกย ที่สำหรับพระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้านาย
ผู้ใหญ่ขึ้นหรือลงม้า ช้าง ๑๗ ขวลิต รุ่งเรือง
อัสตร ม้า วาริน น้ำ สุกนธธาร น้ำหอม
(สุกนธ—หอม, ธาร—น้ำ) ภูษาทรงข้าวบิณฑ์ ผ้า
มีลายเป็นรูปพุ่ม อำไพ งาม ตาบทิศ คาย
ที่ติดกับสังวาล อยู่ทั้งสองและหลัง เป็นแผ่น ประ

กษิ เพ็ชรพลอย หับทรวง เครื่อง ประคิยที่อก
 พาหุรัต กำไลแขน จิงดวง ซ้อลาย ชะนิคหนึ่ง
 ทำเป็นวงกลมไขว้กัน อัมรงค์ แหวน สุปรรณ
 ครท รุ่งร่วง ส่องแสงพราวพราย จุฬามณี
 ขึ้นประคิยเพ็ชรพลอย กุณฑล คุ้มหู กรรเจียก
 จอน รอนหู (กรรเจียก-หู) ไกรสร ราชสีห์
 ลมบรรลัยกาล ลมทำลายโลก พัดเร็วที่สุด เนาว-
 รัตน์ แก้วแก้วประการ มักจะเรียกว่า นพรัตน์
 คือ เพ็ชร ทับทิม มรกต บุษราคัม โกเมน
 นิล มุกดาหาร เพทาย ไพฑูรย์

หน้า ๕ หยัต เหยียด ไผชนนต์ หมายความว่าถึงท้อง
 พระโรงที่เฝ้า อลงการ แต่งงดงาม นเรศร ผู้เป็น
 ใหญ่เหนือคน โยธา ทหาร ประชากร พลเมือง
 ราษฎร สนั่นเท่ ประหลาดใจ สงสัย ไตรจักร
 สามโลก คือ ขาดาลโลก มนุษยโลก เทวโลก
 ยม เจ้าแห่งขาดาล

หน้า ๖ กุมภินันท์ ยักษ์ ที่หมายถึงทศกัณฐ์ มหานิเวศน์
 วังใหญ่ สาเหตุเภทพาล ความชั่วร้ายต่าง ๆ

อันเป็นต้นเหตุ (เภท-ต่าง ๆ) ราวี รม ทศรถ
 กษัตริย์แห่งอยุธยา เป็นบิดาแห่งพระรามพระลักษมณ์
 พระภรตและพระสัตรุ อัมบาล บิดาท้าวทศรถ
 ผ่านเขตต์จันทร์ ปกครองแผ่นดิน (ผ่าน-ปกครอง)
 พรต ถือบวช ดาบส ฤๅษี พนาลี ป่า
 คำหนัก เรือนของเจ้านาย พิสมัย รักใคร่
 วุฒิไกร ผู้เร่ร่อนล่าหาญ เวหน ท้องฟ้า นาง
 ถักขณีน นางงาม คนธรรพ์ เทวดาจำพวกหนึ่ง

หน้า ๓ จำเรณูวัย มีอายุมากขึ้น คือ โตขึ้น จึงเกิด
 โกรธเคือง เดียดฉิ้นท์ รังเกียจ พันธมิตร
 เพื่อนรักสนิทกัน สกตไกร ล้วนแต่ทักล่า (สกต-
 ทั้งหมด ทัวไป ไกร-กล้า) พยุหบาตร กอง
 ททัพใหญ่ เวหา ท้องฟ้า พฤกษเทเวศ เทวดา
 ผู้สิงอยู่ตามต้นไม้มักเรียกกันว่ารุกขเทวดา เรื่อง
 เดช รุ่งเรืองด้วยอำนาจ วิชาธร ผู้มีความรู้ทาง
 เวทมนตร์ต่าง ๆ มักเรียกกันว่าพิทยาธร

หน้า ๘ ฤทธิรุทร ร้ายแรงด้วยฤทธิ บาดาล เมืองพระยา
 นาค ที่ใต้แผ่นดิน กิณนร 'คนครึ่งนก' ภายหลัง

รามเกียรติ์

ล่าง เป็น นก ไก่ทอง บน เป็น คน อัมพร ท้องฟ้า
 ทิพย์มาศ โคมล คอกบัวทองทิพย์ อโนดาต
 ช่อสร้อยนาชนสวรรค์ ในทันทวยเขาทสร้งน้ำ
 สุหร่ายมาศ ท่อผักบัว สุนทรส น้ำหอม
 เสาวคนธ์ ของหอม เรณู ละครอง เกสร
 สุมาลี คอกไม้ สนับเพลา กางเกงชั้นในมี
 ขาวาวเลยผ้าพุ่งออกมาถึงครึ่งแข้ง ขาวขจี ขาว
 อ่อน คือ สีนวล นลุตาย ปักเป็นลวดลาย
 สว่างล สายสร้อยที่ใช้สวมเฉียงบ่า ทองกร
 กำไลมือ ถ้ามรงค์ แหวน อรชร งาม
 ประภัสสร สีเหลืองเลื่อม วิมาน ที่อยู่ของ
 เทวตา รถวิมาน คือ รถเทวตา กง ขอบ
 ล้อรถ กำ ชลัธรถ ประพาล แก้วฉนิทหนึ่ง
 หินประการวังมีสีต่างๆ อลงกต ประคัมงาม หน้า
 บัน หน้าจั่ว หลั่น ชั้น ลำคัย ช่อฟ้า ทั่วไม้
 เครื่องบนอยู่สุดจั่วรูปคล้ายหวนาค ช้อยชด งาม
 งาม บะราลี บั่มยอดแหลมเรียงกันบนสันหลังคา
 ปราสาท พลาหก ม้า กรรชิง เครื่องสูงสำหรับ

อธิบายคำศัพท์

๔๕

กันแต่ครุปล้ายร่วมคำมยาว กรรกริรม เครื่องสูง
ต่าง ๆ สำหรับประทับเกียรติยศ มยุรฉัตร ฉัตร
(ร่วมที่ทำเป็นชั้นซ้อน ๆ กัน) และแพนหางนกยูง
ตามปรกติเป็นของประจำข้างทรงของกษัตริย์

หน้า ๕ ครรชิต กกกก้อง ดุสิต ซอสวรรคชนทิส สาคกร
ทะเล มหาสาคกร คือทะเลใหญ่ กรุงไกร เมืองใหญ่
ถวิลจินดา คึก กังขา สงสัย ระแวง ขนบ
แบบแผน ธรรมเนียม สมรภูมิชัย สนามรบ
ราศี เครื่องมัวหมอง สุชาธาร แผ่นดิน ราชฐาน
วังของพระเจ้าแผ่นดิน (พระราชวัง) มรรคา ทาง
พรายพรรณ งามแวววาว บรรพต ภูเขา สุราลัย
ที่อยู่ของเทวดา

หน้า ๑๐ ปรีชา รอบรู้ บัณฑิต ข้าศึก มาตรฐาน
แม้ว่า โจทก์ ผู้ฟ้องร้อง เปาวนาสุร ซอเสนา
ยักษ ในลงกา รุจิ รุ่งเรือง พลจันทร์
กองทัพ

หน้า ๑๑ พหลพลไกร กองทัพใหญ่แก่กล้า ประทักษิน
เวียนขวา (เดินให้มือขวาอยู่ทางสิ่งถูกเวียน)
บงกช คอกบัว บาทบงกช คือบัวบาท ใช้เรียก

เท้าผู้มีบุญ เช่น กษัตริย์ อัจฉาสัย กิริยาเรียบ
ร้อย พจมาน คำพูด ตรึก คึก ญาณ
ความรู้จักเจน อุเบกขา ความเป็นกลางไม
เอนเอียง ประธาน หัวหน้า ประธานโลกา
เป็นหลัก (แห่งความยุติธรรม) ของโลก ดรีเนตร
ท้าวสามตา คือพระอินทร์

หน้า ๑๒ นาคา เป็นที่พึ่ง ชนฟ้าไสพส สิบหกชั้นฟ้า
จุลโลกบาล เทวตาผู้รักษาโลกมีจำนวนสี่ คือท้าว
กุเวร รักษาทิศเหนือ, ท้าวอครุรุ รักษาทิศ
ตะวันออก, ท้าววิรุฬหก รักษาทิศใต้, ท้าววิรุฬภ
รักษาทิศตะวันตก ไกสย ช่อพระอินทร์ออกช่อหนึ่ง
ทศทิศ สิบทิศ คือ ทิศตามปรกติแปดทิศกับทิศ
เบื้องบนและเบื้องล่างอีกสองทิศ ชาติวี แผ่นดิน
เวสสวัน ช่อเทวตาผู้ใหญ่องค์หนึ่งอยู่ในจำนวน
จุลโลกบาล คือ ท้าวกุเวร ทศพิธ สิบอย่าง ธรรม
ทศพิธ คือธรรมสิบประการของ พระมหากษัตริย์
เกษมสานต์ ชนชมยินดี สาเหตุ ต้นเหตุ
ราญรอน รบ เคลือบไคลล์ ปกปิดด้วยเล่ห์กล

หน้า ๑๓ ผิดกับ ชักไกกัน รุกขชาติ ต้นไม้ เริงคิริ

อธิบายคำศัพท์

๔๗

เชิงเขา บังอร นางงาม อุทยาน สวน ชลธาร น้ำ
ในต้นหมายดังทะเล เขาวมาลย์ นาง เทียงธรรม
ตรง ตามธรรม คือไม่ลำเอียง สุนทร ถ้อยคำอัน
ไพเราะ หลานขวัญ หลานแก้ว สำนวน เรืองราว
หน้า ๑๔ วิสวกรรม ชื่อเทวกาผู้ใหญ่ของพระอินทร์ ฤทธิรงค์
มีฤทธิในสนามรบ นิกธ ทุม พวง ระเห็จ เหาะ
วาจาสิทธิ์ ล้ำเว้า เกิดชาติให้ตามคำพูด บาท
บงส์ ละของบาท ใช้เป็นคำแทนชื่อบุรุษ
ทั้งสอง สำหรับพระเจ้าแผ่นดิน พระทรงครุฑ-ภูษ
พระผู้ทรงครุฑและทรงนาคคือพระนารายณ์ “พระ
ทรงครุฑภูษพงศ์” วงศ์พระนารายณ์ หมายถึง
พระราม

หน้า ๑๕ พระจักรรัตนแก้ว พระผู้ทรงจักรแก้ว คือ
พระนารายณ์ หมายถึงพระราม เพราะเขาถือ
กันว่าพระนารายณ์ แบ่งภาคลงมาเกิดเป็นพระราม
วายุบุตร ลูกกลม (พระพาย) คือหนุมาน วิยวุฒิ
เจริญด้วยอายุ คือมีอายุมาก อสุรพรหม อสุร
เทพบุตรองค์หนึ่ง พิธีกรรม การทำพิธี พระสยม

ภูวนาถ พระผู้เกิดเอง ผู้ทรงญาณคือ พระอิศวร
 เป็นประธานโลกา เป็นหลักของโลกหมายความว่า
 เป็นใหญ่ในโลก พระจอมไภยาส พระอิศวร
 (อยู่ที่เขาไภยาสจึงเรียกว่าพระจอมไภยาส) คทา
 ตรีของ เลิศลพชาติ เลิศล้ำกว่าโลกทั้งหมก
 พระทรงญาณ พระอิศวร อโนมา กษัตริย์องค์
 แรกที่ครองกรุงอโยธยาในเรื่องรามเกียรติ์ เป็นต้น
 ตระกูลของพระราม นามเต็มว่าอโนมาตัน บิดา
 ท้าวอชบาล ที่พำนัก ที่พง นักพรต ผู้ถ้อย
 ขวส สรรพ สวรรค์ นักสิทธิ์ ผู้ดำริ
 หมายถึงฤาษี รังรักษ์ ผู้สร้างและผู้รักษา คือ
 พระเป็นเจ้า “ท้าวอชบาลรังรักษ์” ก็มีความ
 หมายถึงเหมือนกันว่า “ท้าวอชบาล ผู้เป็นเจ้า”
 (เหมือนกับคำรังสรรค์ในคำอธิบายศัพท์หน้า ๑)

หน้า ๑๖ ไสมนัสสา ยินดี ประณต ไหว้ พระศรีภูวนาถ
 พระเป็นเจ้าแห่งโลกทั้งสาม หมายถึงพระราม
 จำแลง แผลงตัว บังเลียม หายตัว คำแห่ง
 แข็งแรง สิบแปดมงกุฏ เสนาวานรผู้ใหญ่
 ๑๘ คน

หน้า ๑๗ พระกฤษณรัถย์ พระราม บุปผา คอกไม้
เก็จ ประดับแก้ว เช่นเพชร พลอยต่างๆ
อรชร งาม โกมิน แก้วโกเมนสีแดงกำ
พรหมาสตร, พลายวาท ช่อศรีวิเศษ ธนุศิลป์
ศร มุกดาหาร แก้วชนิดหนึ่งสีหมอก ไข่มุกค
บุษบก เรือนมียอดแหลมรูปคล้ายธรรมมาสน์ มาตลี
เทวคา สารถิของพระอินทร์ จามร เถวียงสูงชนิด
หนึ่ง กลองชนะ กลองสองหน้าสำหรับประโคม

หน้า ๑๘ พิณิจ กิถคุตรักตรอง พิศ กุ จำเริญใจ
เป็นที่พอใจ ดวงแข ดวงจันทร์ สุราลัย สวรรค์
มหันต์ ใหญ่มาก ประเวศ เข้าไป

หน้า ๑๙ พนาวัน ป้า โมหันธ์ โง่เขลา ผ่านธานี
ปกครองบ้านเมือง ยุพาพัคตร์ หน้าอ่อน หมายถึง
ความว่านาง เตชะ ลายเขียน คันธกุฎี กุฎี
อันอบด้วยเครื่องหอม มฤคิ เนื้อ ในทันทว่าวาง
อัครราช เมีย ดวงสมร ดวงใจ อินทรีย์ ร่างกาย

หน้า ๒๐ พนาตร ป้า หิมวา ป้าหิมพาน อนาถา
ไม่มีพึ่ง ทรมวย นาง ยกโทษ ยกโทษ

ชนกล่าว ไม่ใช่นกโทษให้

หน้า ๒๑ โองการ คำพูด คำสั่ง มารยา ล้อลวง
สมุทราไท ทะเลใหญ่ อหังการ เย่อหยิ่ง พินาศ
ทำลาย ชั่ว แก่เกี้ยว พุดแก้ตัวและหาเรื่อง
อื่นใส่ความเพิ่มเข้าอีก

หน้า ๒๒ สุจริต ความประพฤติดี ทวาร ประตู ท้าวไท
พระเจ้าแผ่นดินผู้ยิ่งใหญ่ เลี้ยวลด พุกอ้อมค้อม
ไป ประเพณี แบบแผน ทรงภพตรัย ครอง
โลทั้งสาม คือ มนุษย์โลก เทวโลก และโลก
บาดาล หมายความว่า เป็นหลักโลกทั้งสาม
ปรีชาญาณ ความฉลาดรอบคอบ พระผู้ป็นยอดฟ้า
พระผู้ยิ่งใหญ่ทูลถวายขอค้ำฟ้าหมายถึงท้าวม้าดำวราช
วิลาวัณย์ งามเลิศ

หน้า ๒๓ ยุกพาพาล รุนและอ่อน หมายถึงนาง สยุมพร
การแต่งงานโดยวิธีเลือกคู่ ชนก ซื่อพ่อนาง
สีกา สถาวร มั่นคง แต่งการมงคลอภิเษก
การทำพิธีแต่งงานรคน้ำ สุปรรณ ครุฑ เฝซิชู
พะยาน สัษพะยาน

หน้า ๒๔ บิดเบือน เปลี่ยนแปลง สนวนมาลี สนวนคอกไม้
สถิต อยู่ ภูธร พระเจ้าแผ่นดิน ในทันคือท้าว
มาลีวราช พิปากษา ทักสิน

หน้า ๒๕ พระจักรี พระผู้มีจักรเป็นอาวุธ หมายถึง พระราม
อาตุร เกศครอนไ้ เสาวนีย์ คำสั่งของนาง
พระยา ตรีชาดา นางยักษ์เมียพิเภก วินิจฉัย
ทักสิน กัลยาณี นางงาม เป็ญกาย นางยักษ์
ลูกพิเภก, เมียหนมาน เสากาบกระหนก เส้าที่
มีกายเป็นลายเครือเถาประกอบ

หน้า ๒๖ โยชมहन ทางอากาศ พระลักษมี ในทันหมาย
ถึงสีกา นิรมล งามไม่มีที่ติ หมายความว่านาง
ยอดสงสาร น่าเอ็นดที่สุก จาบัลย์ สะอึกสะอื้น
เศร้าโคก อูมา ซ้อเมียพระอิศวร สุชาดา
สุจิตรา สุนันทา ซ้อเมียพระอินทร์ทั้งสามนาง

หน้า ๒๗ สุธรรมมา ซ้อเมียพระอินทร์ อีกองค์หนึ่ง นงคราญ
นางงาม ประหาณ ทัก สละ มารศรี ผู้มีสิริ
หมายความว่านางงาม โอภาสเฉลิมศรี เปล่ง
ปลั่งเพื่ สว่างาม เนรัญชราวารี ซ้อแม่น้า มุนี

ฤาษี สวาท ที่รัก มโหศวรรษา ราชสมบัติ
มหาชนไมตรี ชื่อนูใหญ่

หน้า ๒๘ พระปิ่นโกดาส พระอิศวร ผนวช บวช
โคทาวรี ชื่อนม่น้ำ กาดไทย คำหนีไทย

หน้า ๒๘ เต็มติตมสา เขาควมเท้มาปน พระอวตาร
พระผู้แบ่งภาคมา หมายถึงพระราม ประ
สาใจ ตามอำเภอใจ ตรัยตริงศ์ เมืองทวักงส์
เจ้าตรัยตริงศ์ คือ เจ้าเมืองทวักงส์ หมายถึง
พระอินทร์ มัฆวาน พระอินทร์ อาณาจักร แวน
แคว้นที่อยู่ในปกครอง สุรารักษ์ เทวดาผู้ปกป้อง
รักษา มลทิน ความมัวหมอง

หน้า ๓๐ ไล่ไคไล กล่าวหาความ ประโลมลักษณะ ลักษณะ
อันน่าพอใจ

หน้า ๓๑ พะยานอาสา พะยานที่สมัครมาให้การเอง ดลใจ
บันดาลให้คิดไป ตริ สามง่าม กรรณ หู
ติง แฉก้าค่าน ทูเลา ลกลง ทนหมายความ
ว่าชอยบัยยัง “ถึงทูเลา” ชอยบัยยังแฉก้าค่าน
จัดราบาย ที่อันปราศจากความทุกข์ เรียกว่าอบาย
มี ๔ อย่าง คือ นรท เปรต อสุรกาย (ผิวกาย)

และสัตว์กีรีจมาน

หน้า ๓๒ ทรลักษณ์ ลักษณะชั่วร้าย อปรีย์ ไม่น่ารัก
ยุพาพาล รุนส้าว เมตตา ปราณ สงสาร
โยไฟ เยาวะเย้ย พันคนนา เหลือที่ระนัยไค
(คนนา—นัย)

หน้า ๓๓ อักคิ ไฟ ญาติกา ผู้เป็นญาติ สีนาท เสียง
ที่เปล่งเป็นสง่าดังเสียงราชสีห์ ไซเป็นค้ายกย่อง
พระเจ้าแผ่นดิน ทรชน คนชั่ว โอฟาร์ มากมาย
โอหัง เย่อหยิ่ง สาหัส ร้ายแรง มากนัก
วิบัติ วินาศเสียหาย แสง ขาว

หน้า ๓๔ เสน่ นายทหาร บัน รอน ตัก ราศี ท้องฟ้า
แบ่งออกเป็น ๑๒ ราศี มีชื่อต่างๆ เช่น ราศีเมษ
เป็นต้น “เทเวศทกราตี” ก็หมายถึงเทวดาใน
ท้องฟ้าทั้ง ๑๒ ราศี มธรสวาจา ถ้อยคำอ่อนหวาน
พลชั้นธ กงทัพ สังหาร ฆ่า ไกรสร ราชสีห์

หน้า ๓๕ ธิบตี ผู้เป็นใหญ่ (คำเต็มว่าธิบตี) โทมนัส
เสียใจ จตุรงค์ หมายความว่ากองทัพอใหญ่ (คำ
เต็มว่า “จตุรงค์เสนา” เสนา ๔ เหล่าคือ
พลช้าง ม้า รถ และพลเดินเท้า)

หน้า ๓๖ โลหัน ยักษ์สารธของทศกัณฐ์ ศรีสวัสดิ์ มี
 ความสะทกสหาย อาชรรณ์ ไม่มีกรรม ประพฤติ
 ไม่ดกต้อง ศิวาลัย สวรรค์ บรรจถรณ์ ท่อน
 หน้า ๓๗ สมประดี ความรู้สึกตัว วิปริต ผิดแปลกไป
 ไสยาสน์ ท่อน ไอภาส สว่าง รุ่งเรือง สวา ถึง
 หน้า ๓๘ สังขาร์ ร่างกายและจิตใจ (สิ้นสังขาร์—กาย)

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์ไตรสาร
 ตามสั่งที่ กาญจนบุรี ผู้พิมพ์และพิมพ์

๗.๑๐/

โรงพิมพ์ตุรุษกา